

СЛАВІСТИЧНІ СТУДІЇ

ЗБІРНИК СТАТЕЙ СТУДЕНТІВ

Delinatio Generalis
CAMPORUM DESERTORUM
in
UKRAINA.
Cum adiacentibus Provinciis
Bona publicae ecclesiae
per
Guilielmum de Vallerio
de Beauplais.
S.R.M. Architectum militem
et Capitanum

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
VASYL STEFANYK PRECARPATHIAN NATIONAL UNIVERSITY**

FACULTY OF PHILOLOGY

**THE DEPARTMENT OF WORLD LITERATURE
AND COMPARATIVE LITERARY CRITICISM**

THE DEPARTMENT OF SLAVIC LANGUAGES

SLAVIC STUDIES

COLLECTION OF STUDENTS' ARTICLES

Issue II

Founded in 2020

**Ivano-Frankivsk
2021**

*Published according to the approval of the Scientific Board of Faculty of Philology
of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*

EDITORIAL BOARD:

Prof. Dr. **Ihor Kozlyk**, *Head of the editorial board* (Head of the Department of World Literature and Comparative Literary Criticism, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Dr. Associate Prof. **Tamara Tkachuk**, *Secretary of the editorial board* (Department of World Literature and Comparative Literary Criticism, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Prof. Dr. **Olha Bihun** (Head of the Department of French Philology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Dr. Habil., Associate Prof. **Ivanna Devdiuk** (Department of World Literature and Comparative Literary Criticism, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Prof. Dr. **Roman Golod** (Dean of the Faculty of Philology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Prof. Dr. **Stepan Khorob** (Head of the Department of Ukrainian Literature, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Dr. Associate Prof. **Olha Lazarovych** (Department of Slavic Languages, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Prof. Dr. **Mykola Lesiuk** (Head of the Department of Slavic Languages, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Dr. Associate Prof. **Alla Martynets** (Department of World Literature and Comparative Literary Criticism, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Dr. **Danylo Reha** (Department of World Literature and Comparative Literary Criticism, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Dr. Habil., Associate Prof. **Oleksandr Soletsky** (Department of Ukrainian Literature, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Dr. **Iryna Spatar** (Department of World Literature and Comparative Literary Criticism, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Dr. Associate Prof. **Olena Terekhovska** (Department of World Literature and Comparative Literary Criticism, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Dr., Prof. **Nataliia Yatskiv** (Dean of the Faculty of Foreign Languages, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); Prof. Dr. **Olga Kharlan** (Head of the Department of Ukrainian and Foreign Literature and Comparative Studies, Berdyansk State Pedagogical University, Ukraine), mag. **Samanta Busilo** (Department of Slavic Languages, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine, Poland); Prof. Dr. **Andrzej Sovinsky** (Head of the Department of Theory of Education, The Jacob of Paradise University, Poland).

REVIEWERS:

Prof. Dr. **Oleksandr Keba** (Ivan Ohienko Kamianets-Podilsky National University, Kamianets-Podilsky, Ukraine); Dr. **Halyna Voloshchuk** (Kolomyia Educational-Scientific Institute Vasyl Stefanyk Precarpathian National University).

Editorial Board's opinion can sometimes differ from the authors' views.

The materials are published in the language of the original with the authors' style preserved.

S 64 Slavonic Studies : [Collection of Students' Articles] / editorial board : I. V. Kozlyk (Head of the editorial board) and others. – Ivano-Frankivsk, 2021. – Issue II. – 52 p.

The book of articles contains literary and linguistic articles about important issues of Slavic studies, prepared by students of educational program "Polish Language and Literature" of the second (Master) level of higher education.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ

КАФЕДРА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ПОРІВНЯЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

КАФЕДРА СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

СЛАВІСТИЧНІ СТУДІЇ

ЗБІРНИК СТАТЕЙ СТУДЕНТІВ

Випуск II

Видається з 2020

**Івано-Франківськ
2021**

Друкується за рішенням Вищої ради Факультету філології ПНУ імені Василя Стефаника.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

д-р філол. наук, проф. **Ігор Козлик**, голова редколегії (завідувач кафедри світової літератури і порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); канд. філол. наук, доц. **Тамара Ткачук**, відповідальний секретар (кафедра світової літератури і порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); д-р філол. наук, проф. **Ольга Бігун** (завідувач кафедри французької філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); д-р філол. наук, доц. **Іванна Девдюк** (кафедра світової літератури і порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); д-р філол. наук, проф. **Роман Голод** (декан Факультету філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); д-р філол. наук, проф. **Степан Хороб** (завідувач кафедри української літератури, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); канд. філол. наук, доц. **Ольга Лазарович** (кафедра слов'янських мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); д-р філол. наук, проф. **Микола Лесюк** (завідувач кафедри слов'янських мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); канд. філол. наук, доц. **Алла Мартинець** (кафедра світової літератури і порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); канд. філол. наук **Данило Рега** (кафедра світової літератури і порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); д-р філол. наук, доц. **Олександр Солецький** (кафедра української літератури, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); канд. філол. наук **Ірина Спатар** (кафедра світової літератури і порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); канд. філол. наук, доц. **Олена Тереховська** (кафедра світової літератури і порівняльного літературознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); канд. філол. наук, проф. **Наталія Яцків** (декан Факультету іноземних мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна); д-р філол. наук, проф. **Ольга Харлан** (завідувач кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства Бердянського державного педагогічного університету, Україна); магістр **Саманта Бусіло** (кафедра слов'янських мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна; Польща); д-р філол. наук, проф. **Анджей Совінський** (завідувач кафедри теорії виховання Академії ім. Якуба з Парадижа у Гожові Великопольському, Польща).

РЕЦЕНЗЕНТИ:

д-р філол. наук, проф. **Олександр Кеба** (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна); канд. філол. наук, доц. кафедри філології **Галина Волощук** (Коломийський навчально-науковий інститут ПНУ імені Василя Стефаника).

Редакція не завжди поділяє погляди авторів.
Матеріали друкуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Славістичні студії : зб. статей студентів/ редкол. : І. В. Козлик (голова) й ін. – Івано-Франківськ, 2021. – Вип. II. – 52 с.

У збірнику вміщено літературознавчі і мовознавчі статті із актуальних проблем славістики, підготовлені здобувачами ОП «Польська мова та література» за другим (магістерським) рівнем вищої освіти.

УДК 82.091:811.16(045)

ЗМІСТ

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Галина Васильків. Хронотоп у побудові світоуявлень епічних творів О. Токарчук «Правік та інші часи» та Г. Пагутяк «Книга снів і пробуджень»	8
Тетяна Вірста. Специфіка конфлікту у драматургії Володимира Винниченка та Габріелі Запольської: типологічний аспект	13
Юлія Гушул. Концепція «нової драми» у творі Тадеуша Ружевича «Картотека»	17
Діана Ситник. Екзистенційна проблематика у творчості Марії Павліковської-Ясножевської	22
Павлина Усик. Демонологія як основний елемент образотворення у романах О. Токарчук «Правік та інші часи» В. Шевчука «Дім на горі»	25

МОВОЗНАВСТВО

Юлія Балаж. Особливості дослідження символу в лінгвістиці (на матеріалі зоофразеологізмів польської та української мов)	31
Олександр Воробець. Спортивна лексика в польській мові: семантичний та функціональний аспекти	34
Діана Дякун. Особливості фразеологізмів на позначення мовленнєвої та мисленнєвої діяльності крізь призму мовної картини світу	38
Надія Лубик. Особливості польського молодіжного сленгу, його походження і значення	42
Іванна Приймак. Образ жінки, дівчини в польському фольклорі: лексичні та фразеологічні засоби його створення	45
Христина Раврик. Юридична термінологія на позначення банківської діяльності та податкової системи в польській та українській мовах	49

TABLE OF CONTENTS

LITERARY CRITICISM

Halyna Vasylykiv. Chronotope in the construction of the worldviews of O. Tokarchuk's epic works («The ancient age and other times») and G. Pahutiak («The book of dreams and awakening»)	8
Tetiana Virsta. Specifics of conflict in the dramaturgy of Vladimir Vynnychenko and Gabriella Zapolska: typological aspect	13
Yuliia Hushul. The concept of «new drama» in the work of Tadeusz Różewicz «File»	17
Diana Sytnyk. Existential problems in the work of Maria Pavlikovskaya-Yasnozhevskaya	22
Pavlyna Usyk. Demonology as the main component of character construction in the novels «Primeval and other times» by O. Tocarchuk and «The house on the mountain» by V. Shevchuk.	25

LINGUISTICS

Yuliia Balazh. Peculiarities of studying symbol in linguistics (on the material of zoophraseologisms of Polish and Ukrainian languages)	31
Oleksandr Vorobets. Sports vocabulary in the Polish and Ukrainian language: semantic and functional aspects	34
Diana Diakun. Features of phrasemes about speech and thinking activity through the prism of the linguistic picture of the world	38
Nadiia Lubyk. Polish youth slang: its origin and use	42
Ivanna Pryimak. The image of a woman or a girl in the Polish folklore: lexical and phraseological meaning of its creation	45
Khrystyna Ravryk. Legal terminology to denote banking activities and the tax system in Polish and Ukrainian	49

LITERARY CRITICISM
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

ХРОНОТОП У ПОБУДОВІ СВІТОУЯВЛЕНЬ ЕПІЧНИХ ТВОРІВ О. ТОКАРЧУК «ПРАВІК ТА ІНШІ ЧАСИ» ТА Г. ПАГУТЯК «КНИГА СНІВ І ПРОБУДЖЕНЬ»

Галина Васильків

II курс ОР магістр, Факультет філології,
науковий керівник – канд. філол. наук,
доц. Алла Мартинець

UDC: 82. 091

РЕФЕРАТ

У статті зроблена спроба аналізу використання хронотопу Ольгою Токарчук та Галиною Пагутяк при конструюванні моделі світу у творах «Правік та інші часи» і «Книга снів і пробуджень». Здійснено аналіз засобів використання та зображення часу і простору у досліджуваних творах.

Ключові слова: хронотоп, час, простір, художній образ, модель світу.

ABSTRACT

Halyna Vasylykiv. Chronotope in the construction of the worldviews of O. Tokarchuk's epic works («The ancient age and other times») and G. Pahutiak («The book of dreams and awakening»).

The article attempts to analyze the use of the chronotope by Olha Tokarchuk and Galyna Pahutiak while constructing a model of the world in works «The ancient age and other times» and «The book of dreams and awakening». The analysis of the means of use and the representation of time and space is carried out in the researched works.

Key words: chronotope, time, space, artistic image, model of the world.

Простір і час належать до «основоположних категорій людської свідомості», «ці універсальні поняття у кожній культурі пов'язані між собою, утворюючи свого роду «модель світу», – ту сітку координат, за допомогою яких люди сприймають дійсність і будують образи світу» [6, с. 84].

Попри наявність певних ранніх досліджень та пізнання часопростору, вони все ж не були чіткими та систематизованими. Натомість на межі XIX–XX ст. відбуваються зрушення в окресленні цього терміна. У цей час виникає новий підхід до просторовочасових структур, що характеризує наукове мислення XX ст. Наукові відкриття, філософські міркування про світ і місце людини в ньому сприяють появі нових поглядів на категорії часу та простору в літературі [див.: 17, с. 56]. Згодом стає зрозумілим, що саме таке дослідження часопростору сприяє

глибшому усвідомленню художньої природи літературного тексту [див.: 9, с. 388]. Адже часопростір є одним із провідних елементів у побудові художньої дійсності, яка покликана відтворити реальний світ та людину у її внутрішньому і зовнішньому прояві [див.: 10, с. 130].

У подальшому ми будемо послуговуватися розширеним визначенням терміну «хронотоп», яке дає М. Бахтін у «Заключних зауваженнях» до праці «Форми часу і хронотопу в романі». Тут художній хронотоп визначається як взаємозв'язок часу і простору у творі, як образ цього взаємозв'язку як точка для розгортання сцен, у яких зображується подія [див.: 2, с. 55]. Зважаючи на твердження Бахтіна, що більш значиму роль у хронотопі відіграє художній час, розпочнемо саме з аналізу цієї категорії [див.: 2, с. 56].

Художній образ часу – це суб'єктивне сприйняття часу митцем, яке пізнаємо з художніх творів. Помилково ототожнювати реальний час з образом часу. Другий є художньо осмислений, який пройшов через уяву творця і фактично «створений» наново [див.: 8, с. 219].

Роман Ольги Токарчук «Правік та інші часи» – оригінальна спроба художнього осмислення цієї проблеми. Уже в самій назві твору авторка починає гру з художнім часопростором, поєднуючи несумісні, з точки зору мовної норми, лексеми. Перша її частина – «Правік (Prawiek)...» – назва невеличкого містечка, відокремленого лісом і дорогою від решти світу (насамперед, це чітко окреслений топос), друга частина назви – «... і інші часи (...i inne czasy)» – стосується категорії, що описується і вимірюється у зовсім інших фізичних координатах – тривалістю. Таке поєднання не просто мовна гра чи стилістичний прийом: саме в ньому, на нашу думку, слід відшукувати ключі до ідейно-змістового осмислення роману. Тут доречно звернутись до думки М. Бахтіна, ведучи мову про особливості хронотопу, дослідник зосереджував увагу на аксіологічній спрямованості просторово-часової єдності, функція якої в художньому творі полягає у вираженні особистісної позиції автора: «Входження до сфери смислів здійснюється тільки через браму хронотопу» [3, с. 235]. А значить, час і простір у своєму взаємопоєднанні, доповненні та переплетенні стають основою сюжетотворення як на рівні події, так і на рівні образної системи та емоційно-інтонаційної наповненості [див.: 13].

Звертаючись до аспекту часу у повісті «Книга снів і пробуджень» Г. Пагутяк, перш за все, слід виокремити розповідь, що ведеться від першої особи, але має кілька моделей, а відповідно кілька сюжетів, які розгортаються непослідовно, фрагментарно та стихійно. Впродовж

всього твору героїня начебто мандрує часом та простором, стираючи будь-які межі. Відповідно в тексті маємо «Книгу ночі», яку складають фрагменти: «Те, що трапилося з кимось іншим» (розповідь про самогубство солдата, смерть дівчинки), «Те, що трапилось не зі мною» (історія дівчини Оксани, що прагнула зреалізуватись як мати), «Те, що трапилося з нами», «Те, що трапилося з нами всіма» (філософські роздуми на тему відчуження людини від суспільства) та ін. [див.: 12, с. 11]. Тож кожен фрагмент – це уламок твору, який не може реалізувати цілісність, закладену в ньому самою ідеєю твору [див.: 1, с. 580].

Подібне явище спостерігаємо і у О.Токарчук. Читач знаходить у романі «інші часи» – мешканців Правіку Геновефи, Міхала, Місі, Колоски, Флорентійки, дідича Попельського – саме так називаються розділи роману. Сам Правік, як дізнаємося з першої сторінки, – «місце, яке лежить у центрі всесвіту» [16, с. 5]. Тож, міфізуючи простір, авторка вводить читача у наперед задану систему координат, де, як і в будь-якому міфопоетичному просторі, є власні закони [див.: 13].

Ще однією спільною рисою роману «Правік та інші часи» і повісті «Книга снів і пробуджень» є замкненість. Таким чином, міфізований простір Правіку, з його спеціалізованим, замкненим часом, є наслідком «пізнавальної дисфункції» людини, її страху перед змінами, бажанням «зацементувати» час. Будь-який міфосвіт тимчасовий, стверджує Ольга Токарчук, тому історія Правіку, складаючись з історій його мешканців, втрапляє в якусь іншу історію, з ширшим часопростором, і так до безкінечності. Головний герой роману, виходячи з цього, – не Правік чи котрісь із його мешканців, а час – замкнений у межах містечка і всесвіту [див.: 14, с. 51]. Подібно і твір Г. Пагутяк «втягує» читача в інший часопростір, світ іншого, ідеального буття, теж певною мірою замкнений. Такий ефект підсилює власне «герметизм» творів. Як влучно зауважив Ю. Винничук, «авторові необхідно створити герметичну місцину, з якої годі розгледіти обрії реальності» [5, с. 5].

Щодо простору, то слід зауважити, що ця тема завжди була і залишається актуальною, адже художній простір відіграє значну роль як в побудові твору, так і в спрямуванні його дій, сюжету. Часто простір стає ніби алегорією: особистий простір може бути алегорією внутрішнього світу героя, ключем до його характеру, навіть може окреслити його подальшу долю [див.: 7, с. 108]. Зважаючи на подані тези, окрему увагу слід приділити саме просторовим характеристикам художнього світу творів Ольги Токарчук та Галини Пагутяк.

Як зазначалось раніше, головною особливістю роману «Правік та інші часи» О. Токарчук є повсякчасне взаємоперетікання часових і просторових координат [див.: 11, с. 131]. Наведемо кілька прикладів з твору: «сиділа в бузку, коли вносили великий стоячий годинник, серце якого гойдалося в один і другий бік, відміряючи час»; «Про яке місце подумас, одразу ж може там опинитися» [16, с. 89]. Таким чином бачимо, що час, в якому перебували герої чи хотіли опинитись, безпосередньо пов'язувався з певним місцем, простором.

Та попри таке розмикання часу у просторі, все ж О. Токарчук у своєму романі надає просторовості особливу роль та значення. Так, образ Правіку в романі будується відповідно до жорсткої системи міфологічних уявлень про простір. Він чітко структурований на центр (внутрішній простір, або ж середину) і периферію (порожній зовнішній простір). Особливість центру – його замкненість. За словами В. Топорова, «відсутність виходу є структурною особливістю самої середини і подолати її самотужки людина не може» [15, с. 204]. Підтвердження цьому знаходимо в зображенні гри, яку має пройти дідич Попельський. Основою гри є ідея Восьми Світів, які має пройти герої. Починається гра в центрі лабіринту. Така подорож крізь простір має стати своєрідним шляхом ініціації Попельського. Кожен із зображених світів, покликаний допомогти герою пізнати Бога та сенс свого існування [див.: 11, с. 131].

Значне місце тема простору посідає і в повісті «Книга снів і пробуджень» Г. Пагутяк. У творі письменниці репрезентовано трирівневу модель світу (жорстокий світ, притулок, проміжна зона), що робить цей твір схожим із твором О. Токарчук. Саме у площині такої моделі світу в прозі Г. Пагутяк важливе місце відводиться простору, де перебувають герої: місто, сад, пустелі, ліс, околиці. Так, наприклад образ лісу постає як простір усамітнення, як цілителя душі, з яким пов'язано розвиток мотиву втечі від згубного й підступного світу [див.: 4, с. 6].

Загалом, досліджуючи повість «Книга снів і пробуджень», ми бачимо, що саме простір стає ключовим елементом у світобудові твору. Так, наприклад у «Книзі ночі» ми пізнаємо героїню саме завдяки зображенню простору, в якому їй найбільш затишно: «...А потім вернуся додому, де я завжди в безпеці. – А де твій дім? – На сонячному острові. – А де той острів? – Посеред ріки...» [12, с. 11]. А у фрагменті «Те, що трапилось не зі мною» гуртожиток, що є місцем тимчасового притулку для героїні, сприймається як місцина, що її вбиває [див.: 4, с. 7].

Отже, часопростір відіграє вагому роль для світобудови творів як Ольги Токарчук, так і Галини Пагутяк. В польській письменниці ця категорія, перш за все, допомагає конструювати модель світу у романі. В українській ж мисткині хронотоп є ключовим елементом для вираження внутрішнього стану героїв. Спільним тут для обох письменниць є розмикання часу у просторі, що дозволяє їм непомітно переходити зі світу реального до міфічного, і навпаки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антологія світової літературно-критичної думки XX століття / за ред. М. Зубрицької. 2 вид. Львів : Літопис, 2001. 832 с.
2. Бахтин М. Літературно-критические статьи. Москва : Искусство, 1986. 445 с.
3. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. *Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики*. Москва : Худож. лит., 1975. С. 234–407.
4. Біла І. В. Метароман Галини Пагутяк: текст і контекст : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ, 2011. 20 с.
5. Винничук Ю. Королева снів. Пагутяк Г. Писар Східних Воріт Притулку. Львів, 2003. С. 1–5.
6. Гуревич А. Категории средневековой культуры. Москва : Искусство, 1972. 318 с.
7. Копистянська Н. Х. Час і простір у мистецтві слова : монографія. Львів : ПАІС, 2012. 344 с.
8. Копистянська Н. Час / художній час: до питання про історію поняття і терміна. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. Львів, 2008. Вип. 44. С. 219–229.
9. Коркішко В. О. Часопростір як формотворча категорія художнього тексту. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Бердянськ, 2010. Вип. XXIII. Ч. 1. С. 388–394.
10. Король Л. П. Літературно-філософські аспекти осмислення часу та простору в художньому творі. *Від бароко до постмодернізму*: зб. наук. пр.: в 2 т. / редкол. : Т. М. Потніщева (відп. редактор) та ін. Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетровського національного університету, 2013. Вип. XVII. Т. 1. С. 52–57.
11. Лавринович Л. Художня інтерпретація ідеї часопростору в романі О. Токарчук «Prawiek i inne czasy». *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2012. Вип. 28. С. 128–139.
12. Пагутяк Г. Книга снів і пробуджень. Повість. *Сучасність*. 1995. № 10. С. 11–53.
13. Стах В. Пазли тіла Божого. *Україна молода*. 2006. 21 грудня. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/824/327/30004/> (дата звернення: 11.09.2021).
14. Тебешевська-Качак Т. Художні особливості прози Галини Пагутяк (жанрово-стильовий аспект). *Слово і Час*. 2006. № 9. С. 51–58.
15. Токарчук О. Гра на багатьох барабанчиках / пер. з пол. В. Дмитрук. Львів : Літопис, 2004. 310 с.
16. Токарчук О. Правік та інші часи: роман; пер. з польської Віктор Дмитрук. Львів : Кальварія, 2004. 224 с.
17. Шерстюк Н. О. Хронотоп як літературознавча категорія : генеза, еволюція, дискурс. *Філологічні науки*. 2018. Вип. 28. С. 56–61.

Стаття надійшла до редакційної колегії 05.10.2021 р.

Рекомендовано до друку канд. пед. наук, доц. **А. Мартинець**

СПЕЦИФІКА КОНФЛІКТУ У ДРАМАТУРГІЇ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА ТА ГАБРІЄЛІ ЗАПОЛЬСЬКОЇ: ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Тетяна Вірста

II курс ОР магістр, Факультет філології,
науковий керівник – канд. філол. наук,
доц. Тамара Ткачук

UDC: 82.091-2(=161.2=162.1)81'44

РЕФЕРАТ

У статті проаналізовано ідейно-тематичні, стилістичні особливості драматичних творів В. Винниченка та Г. Запольської, відзначено типологічні відповідності та відмінності у конструюванні конфліктів драм українського і польського літераторів.

Ключові слова: модернізм, «чесність із собою», «нова» мораль, трагікомедія, натуралістична драма, портретні деталі, повтори, психологічний стан, ідеологічні чинники.

ABSTRACT

Tetiana Virsta. Specifics of conflict in the dramaturgy of Vladimir Vynnychenko and Gabriella Zapolska: typological aspect.

The article analyzes the ideological and thematic, stylistic features of the dramatic works of V. Vynnychenko and G. Zapolska, notes the typological correspondences and differences in the construction of conflicts of dramas of Ukrainian and Polish writers.

Key words: modernism, «honesty with oneself», «new» morality, tragicomedy, naturalistic drama, portrait details, repetitions, psychological state, ideological factors.

Для дослідників різних часів завжди були актуальними дослідження проблем типологічної характеристики літературних процесів кількох народів. І в пріоритеті було співставити їхні культури, береться до уваги історичний розвиток цих націй, а не тільки порівняння художніх творів, постатей та літератури. Це стосується і зіставлення польського та українського літературних процесів. Г. Грабович у своїй статті «Польсько-українські літературні взаємини» зауважив: «Центральною рисою польсько-українських літературних взаємин є той факт, що то були взаємини не літератури з літературою, а культури з культурою» [2, с. 142].

Дослідження творчості В. Винниченка цікавить дослідників вже десятки років. При цьому бралися до уваги різні аспекти: біографічний, суспільно-політичний, філософсько-етичний, історико-літературний, типологічний. Не менш помітною серед польських модерністів є постать Г. Запольської, яка, так само як і В. Винниченко, окрім письмен-

ницької діяльності, вдавалася ще також до просвітницької діяльності, а саме, дебютувала на сцені, робила постановку своїх п'єс, а також зробила чималий вклад у розвиток театру того часу.

В українському літературознавстві маємо дослідження взаємовідносин літератур і як приклад цього є праці винниченкознавців української діаспори (Г. Костюка, М. Мольнара, С. Погорілого, Л. Онишкевич, В. Ревуцького), а також порівняно недавні розвідки науковців радянської і незалежної України (О. Гнідан, М. Жулинського, С. Михиди, Л. Мороз, В. Панченка, Н. Паскевич, Т. Ткачук, С. Хороба та ін.). Під тим чи іншим кутом зору розглядався і драматургічний доробок Г. Запольської, а саме, напрацювання М. Бобровницької, Е. Вішневської, Г. Грабовського, Й. Лорентовича, А. Хутнікевича, Т. Вейса, Й. Кшижановського, А. Маковецького, М. Подрази-Квятковської, Р. Таборського, К. Вики та ін.

Здебільшого об'єктом зіставлення у працях українських науковців, наприклад, у Н. Паскевич, ставали ідейно-змістові особливості драматичних творів В. Винниченка та Г. Запольської, проте не було праць, в яких були б висвітлені, наприклад, у порівняльному аспекті драматичний конфлікт творів В. Винниченка у зіставленні із драматургією Г. Запольської кінця ХІХ ст. – початку ХХ ст.

Дев'яності роки ХІХ ст. дослідники вважають періодом зародження модернізму у двох слов'янських країнах. У Польщі 1914 рік – час завершення його першої хвилі, але далі він розвивався в повній мірі і не мав утисків з боку державної ідеології. Тоді як в українському літературному процесі роль модернізму та його існування зводилось до мінімуму через державні утиски та цензурування будь-якої позиції в літературі окрім «єдиновірного» соцреалізму. У період модернізму літературна творчість виходить на новий рівень. Літературознавці виокремлюють основні риси модернізму:

- надання моделі дійсності певної філософічності;
- психологізм;
- потяг до авторської суб'єктивності;
- аналіз внутрішнього світу людини;
- введення в дію ідеологічних дискусій;
- перенесення уваги з обставин на характери.

П'єси В. Винниченка руйнували сценічні канони, а герої прагнули повної незалежності від: моралі, приписів, оточення. Вони намагалися бути «чесними з собою», але, як зазначає сам автор, ніхто з героїв таким не був, тому що вони цього тільки бажали. Наприклад, у драмі «Чорна

Пантера і Білий Ведмідь» дії розвивалися у ХХ ст., з його соціальними конфліктами і моральними протиріччями, героєм яких був суспільний тип інтелігента, а саме Корній Каневич. Найбільшої уваги заслуговують п'єси В. Винниченка, в яких драматичний конфлікт розгортається на основі проблем «нової» моралі, які залишаються актуальними по сьогодні. Переосмислення проблематики, ролі митця у житті суспільства, намагання знайти «нову мораль» та «правду життя» – дослідження людської особистості, а саме інтерпретація цих тем є новаторством В. Винниченка в українській літературі, що унаслідував автор із творів європейських письменників.

Щодо реалістичної фіксації дійсності В. Винниченком, то варто її зіставити із натуралістичним варіантом Г. Запольської, що дає можливість виокремити певні типологічні збіги. Проте, для художнього письма авторки була притаманна більше настанова на фотографічно точне й неупереджене зображення людських вад, матеріально-побутового довкілля, а також людських характерів, що оприявлене крізь призму фатального впливу середовища проти якого мораль є занадто слабким мотивом. Так в трагікомедії

«Мораль пані Дульської» драматург показує, що на початку ХХ ст. міщанин в західній частині Російської імперії замикається у своєму соціумі, деградує. Натомість, спираючись на засади натуралістичної драми, письменниця вдається до осудження того, що є на поверхні сюжетної лінії.

Аналізуючи стилістичні особливості драматургії обох письменників, приходимо до висновків, що до типологічних відповідностей у творі належать елементи натуралізму й модерністський дискурс. Характерними для драм авторів є багаторазове повторення побутових, портретних деталей, вагоме смислове значення ремарки. Ці повтори допомагають читачеві краще зрозуміти психологічний стан героїв та прийнятися їхніми настроями та почуттями.

Отже, можна зробити висновок, що у процесі зіставлення розвитку польського та українського літературних процесів періоду модернізму, виявлено відмінності ідейно-змістових акцентів та особливостей поезики В. Винниченка та Г. Запольської. Це, певною мірою, зумовлене ідеологічними чинниками, індивідуальним художнім стилем митців. Проблеми, які порушують драматурги, є актуальними і посьогодні. Влучно про ці проблеми говорить Я. Мамонтов: «...мораль, полові стосунки, суспільна та політична боротьба, творчість з різних боків і в різних аспектах, коротко кажучи – все те (за винятком хіба релігійних

питань), що найбільше цікавило і шокувало інтелігенцію на початку ХХ століття» [4, с. 187].

ЛІТЕРАТУРА

1. Винниченко В. Краса і сила. Повісті та оповідання. Київ : Дніпро, 1989. 752 с.
2. Грабович Г. Польсько-українські літературні взаємини: питання культурної перспективи. *Грабович Г. До історії української літератури : Дослідження, есе, полеміка*. Київ, 1997. С. 138–169. URL: <http://litopys.org.ua/hrabo/hr07.htm> (дата звернення: 08.09.2021).
3. Зелінська Л. Міщанство як тема повідомлення у міжкультурній комунікації (трагіфарс Габрієли Запольської «Моральність пані Дульської» на сцені рівненського державного музично-драматичного театру). URL: <https://naub.oa.edu.ua/2010/mischanstvo-yak-tema-povidomlennya-u-mizhkulturnij-komunikatsiji-trahifars-habriely-zapolskoji-moralnist-pani-dulskoj-i-na-stseni-rivnensko-ho-derzhavno-ho-muzychno-dramatychno-ho-teatru/> (дата звернення: 08.09.2021).
4. Мамонтов Я. Українська драматургія передреволюційної доби (1900–1917). *Червоний шлях*. 1926. № 11–12. С. 177–203. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=7256> (дата звернення: 08.09.2021).
5. Паскевич Н. М. Специфіка і структура конфлікту в драматургії В. Винниченка у контексті «нової драми» кінця ХІХ – поч. ХХ ст.: авториф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.05. Київ, 2000. 21 с. URL: <http://cheloveknauka.com/spetsifika-i-struktura-konfliktu-v-dramaturgii-v-vinnichenko-v-kontekste-novoy-dramy-kontsa-xix-nachala-xx-veka#ixzz6z5tZesLR> (дата звернення: 08.09.2021).
6. Ткачук Т. Генеза та типологія раннього українського і польського модернізму (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.). *Studia methodologica*. Тернопіль, 2005. № 15. С. 100–108. URL: <https://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3145/1/Ткачук%20.pdf> (дата звернення: 08.09.2021).

Стаття надійшла до редакційної колегії 05.10.2021 р.
Рекомендовано до друку канд. філол. наук, доц. **Т. Ткачук**

КОНЦЕПЦІЯ «НОВОЇ ДРАМИ» У ТВОРІ ТАДЕУША РУЖЕВИЧА «КАРТОТЕКА»

Юлія Гушул

II курс ОР магістр, Факультет філології,
науковий керівник – канд. філол. наук,
доц. Ірина Спатар

UDC: 82.091

РЕФЕРАТ

У розвідці досліджено концепцію «нової драми» у творі Тадеуша Ружевича «Картотека». Окреслено явища «нової драми», її специфіку відображення у світовому суспільстві і польському літературознавстві. У статті представлено концепцію людини – героя нового часу, повоєнної сучасності, зокрема песимістичну картину сучасного світу. Звернено увагу на новий підхід автор щодо інтерпретації важливих трагічних подій, що вплинули на долю покоління Колумбів.

Ключові слова: драма, нова драма, театр абсурду, картотека, Герой, гротеск.

ABSTRACT

Yuliia Hushul. *The concept of «new drama» in the work of Tadeusz Różewicz «File».*

The concept of «new drama» in the work of Tadeusz Różewicz on the material of the drama «Kartoteka» is investigated in the work. The phenomena of the «new drama», its specifics of reflection in the world community and in particular in Polish literary criticism are outlined. The article presents the concept of man - the hero of modern times, postwar modernity. The problem of the image of modern culture in the works of Tadeusz Różewicz is studied. In his works, the author depicts a pessimistic picture of the modern world, but invites the reader to look in a new way and understand what the problems are.

Key words: drama, new drama, theater of the absurd, card index, Hero, grotesque.

З другої половини XIX ст. драматурги шукали нових форм мистецтва, прагнули наблизити драму до сучасності, приділити більше уваги внутрішньому світу людини. Якщо в старому театрі дослідники зображали трагедію окремої людини, то оновлена драма розкриває загальну трагедію життя людства й отримує назву «нова драматургія».

Протягом третьої третини XIX століття у драматургії відбулися радикальні зміни. Ці процеси були органічним розвитком тих явищ, що стали помітними ще у XVIII ст. Саме тоді виникла драма як окремий жанр, спрямований на літературні смаки середніх класів. Такі теоретики літератури, як Дідро і Лессінг описали характерні ознаки: звернення до прози повсякденного життя як джерела драматичного,

переосмислення природи трагедії і комедії та їх еволюція у напрямку трагікомедії, вибір дійових осіб серед пересічних людей тощо. Представники західноєвропейської «нової драми», а саме так охарактеризували літературознавці сукупність новаторських тенденцій у творчості найрізноманітніших драматургів XVIII–XIX ст., підхопили ці художні відкриття, значно поглибили їх розуміння і, виступивши проти усіх історичних театральних систем, починаючи від Античності і до романтизму, поставили собі за мету створити сучасний, абсолютно оригінальний театр. У другій половині XX ст. в науковий обіг увійшло поняття мета театру. Його потрібно розуміти як «театр, проблематика якого звернена до самого театру і який розповідає сам про себе. Різновид метатеатру – театр у театрі. В іншому значенні метатеатр – це театр, який «знає», що він – театр, і не приховує цього від глядача» [5, с. 256].

Явище нової драми, її концепції є предметом зацікавлення у творчості Тадеуша Ружеви́ча багатьох дослідників.

Зміни драми на рівні змісту і форми, традицій і новаторства драматурга стали предметом досліджень Г. Філіпович «Лабораторія нечистих форм. Драматургія Тадеуша Ружеви́ча» [8], С. Келера «Від Картотеки до Пастки» [9], Е. Вонхоцька «Авторське «я» в драматургії Тадеуша Ружеви́ча» [10], Т. Древновського «Боротися за подих» [7] та ін.

Метою статті є з'ясувати риси нової драми у творчості Тадеуша Ружеви́ча у драмі Картотека.

«Нова драма» – художнє явище в європейській драматургії кінця XIX – початку XX ст., що протистоїть традиційній драмі. Біля її витоків стояли Генрік Ібсен (Норвегія), Бернард Шоу (Велика Британія), Антон Чехов (Росія), Герхарт Гаупман (Німеччина), Моріс Метерлінк (Бельгія) та ін.

«Нова» драма на зламі століть поставила в центрі уваги особистість, але не соціальну, а духовну, індивідуальність переживання й відчуття якої визначають загальну атмосферу епохи. Драматурги намагалися показати «трагедію життя», а не «трагедію в житті», закликали до осмислення глибинної суті дійсності, звільнення людського духу, пошуку гармонії. Театр став «інтелектуальним», «дискусійним». На першому плані опинився внутрішній конфлікт, а не зовнішня дія. У «новій» драмі помітні ознаки модернізму: символізму, імпресіонізму, неоромантизму та ін.

Основна тенденція «нової драми» – прагнення до достовірного зображення, правдивого показу внутрішнього світу, соціальних і побутових особливостей життя персонажів і навколишнього середовища. Точний колорит місця й часу дії – її характерна риса й важлива умова

сценічного втілення. Рисами нової драми є наближення до реального життя; своєрідність конфлікту (неможливість розв'язати зовнішній конфлікт призводить до того, що внутрішній конфлікт стає центром дії); широке використання підтексту в мові персонажів п'єси; відчуття впливу різноманітних літературних шкіл і течій, особливо натуралізму та символізму; звернення до античності; усвідомлення вагомої ролі режисера; розробка нових жанрів (соціальна драма, психологічна драма, інтелектуальна «драма ідей») [1, с. 154–155].

Для традиційної драми характерні такі риси, як єдність місця і часу, зовнішній конфлікт, закритий фінал, а для нової драми притаманні такі ознаки: герої – звичайні люди, конфлікт – внутрішній, мова фінал – відкритий, проблеми – актуальні для суспільства, звернення до античності.

Ескізи до «Картотеки» були створені в 1957 році під впливом п'єси Євгена Іонеско «Стільці». Вперше «Картотека» з'явилася на сторінках «Діалогу» в 1960 році. Вона була поставлена в тому ж році у Варшаві, але її не відразу зрозуміли та оцінили. Вона мала численні переклади [1, с. 150].

У «Картотеці» Тадеуш Ружевич показав долю тієї частини покоління Колумбів, яке пережило трагедію Другої світової війни. Ці люди вже не змогли повернутися до нормального існування, оскільки війна вплинула на їхню психіку, і вони болісно сприймають реальність. «Світ, представлений у драмі, – це розбитий світ, повний хаосу. Йому не вистачає довговічності, визначеності та постійності» [2, с. 31]. У драмі письменник вводить персонажа без ідентичності, точніше з множинною, але невизначеною ідентичністю. Не існує ні імені, ні специфічних рис, які б індивідуалізували його характер, ставлення до світу до інших персонажів, – це Герой.

Головний герой драми Тадеуша Ружевича не виконує жодних дій, він пасивний, просто лежить у ліжку, відчуває самотність, переживає душевну кризу. Драма не поділена на дії (як зазвичай у традиційній драмі), вона складається з вільних, хаотично розташованих епізодів та сцен. Роздрібнену на епізоди біографію Героя, інтерпретація якої відбувається всупереч традиційній структурі, викладено за допомогою відкритої драматичної форми. Це було водночас і визволенням від традиційного «фабулярного діалогу», і спробою вловити ідентичність Героя [1, с. 152]. Новаторством Тадеуша Ружевича вважають картотечне створення тексту і розкидання його у довільному порядку. Жоднен твір польських авторів не мав такого впливу на європейський театр.

Драма письменника стала класикою театрального авангарду. [2, с. 30]. Оточення, яке автор показує в картках, відображається у змісті кожного тексту, але лише читач «Картотеки» має прямий доступ до інформації. Мабуть, найважливішим фактом є те, що тільки реципієнт отримує достатні знання, щоб знати, наскільки серйозно сприймати запропоновані ідеї, погляди і висловлювання (наприклад, «Можна сказати, що він зачесаний всередині» [5, с. 18]) треба читати буквально, або сприймати як алегорію чи іронію, залежить від образу непрямого автора, створений читачем.

Ева Вонхоцька виокремила два стилі, які переплітаються у творі драматурга, – «художній та позалітературний». Дослідниця стверджує, що «значна частина матеріалу знаходиться у сценічних напрямках, де він (автор) уже говорить від власного імені» [10, с. 26].

У «Картотеці» Тадеуш Ружевич відійшов від традиційної драми, порушивши багато правил, що вважаються традиційними для цієї літературної форми вже століттями як тематично, так і формально. Автор розповідає про покоління Колумбів, людей, молодість яких припала на час Другої світової війни. Досвід війни та повоєнної відбудови вплинув на їх особистість, призвів до її розпаду, втрати віри у всі цінності та позначив все їхнє життя [див.: 4].

Дія драми також незвична. Чітких причинно-наслідкових зв'язків між окремими подіями немає, вони розташовані хронологічно, випадково. Кульмінації в дії також немає. Фрагменти, які розташовані одне за одним, навряд чи можна назвати подіями. Це розмови, що ведуться в одній локації, кімнаті головного героя, хоча іноді вони переносяться в інші місця, наприклад, кафе чи вулицю. Тривалість твору невизначена, головний герой у розмовах з різними персонажами повертається до подій, що відбувалися багато років тому, іноді це дитина декількох років, іноді молода людина, а в іншій ситуації чоловік середнього віку. Події різних часів переплітаються, тому час синхронний [див.: 6, с. 120].

Отже, «Картотека» Тадеуша Ружевича – це драма, яка має неklasичний спосіб інтерпретації. Драматург запропонував єдність часу і місця, і одразу ж зруйнував цю єдність завдяки одночасності місць і часу. Відкритий фінал, нещільне розташування сцен, непов'язаних між собою розірваних у кінці (якби могло бути продовження через деякий час) – одна з домінантних ознак драми. Герой пасивний, він не хоче і не може діяти, що зумовлено важливими причинами. Людина покоління війни розчарована, вичерпана, втратила насамперед духовну силу й

енергію, повністю виснажена жахіттями боїв та окупації, що стали фізичною й духовною трагедією для молодого покоління. Тому життя Героя і його ставлення до подій відображають долю цілого покоління Колумбів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карасінська М. Від театру монументального до театру віртуального : Польська драматургія після 1989 року. *Сучасність*. 2002. № 1. С. 150–156.
2. Ружевиц Т. Менше писати і більше думати. Розмова з польським поетом Тадеушем Ружевицем. *Український театр*. 1990. № 1. С. 30–31.
3. Ружевиц Т. Між двома картотеками. Вибрані драми / пер. Лариса Андрієвська. Київ : Вид-во Анетти Антоненко, 2017. 244 с.
4. Санаєва Г. Кризис современной культуры в творчестве Тадеуша Ружевица. URL: www.lib.csu.ru/vch/165/025.pdf (дата звернення: 20.05.2021).
5. Стайн Д. Сучасна драматургія в теорії та театральній практиці. Львів, 2003. 256 с.
6. Antologia dramatu polskiego 1945–2005 / Wybór i opracowanie Jan Klossowicz. Warszawa: Wydawnictwo Prószyński I S-Ka, 2007. Tom I. 848 s.
7. Drewnowski T. Walka o oddech, bio-poetyka: o pisarstwie Tadeusza Różewicza. Kraków, 2002. 357 s.
8. Filipowicz H. Laboratorium form nieczystych. Dramaturgia Tadeusza Różewicza. Kraków, 2001. 119 s.
9. Kelera J. Od Kartoteki do Pułapki. w: T. Różewicz. Dramaty. T. 1. Kraków, 1988. 440 s.
10. Wąchocka E. Autorskie «ja» w dramaturgii Tadeusza Różewicza. *Zobaczyć poetę* / pod red. E. Guderian-Czaplińskiej i E. Kalem by-Kasprzak. Poznań, 1993. 50 s.

Стаття надійшла до редакційної колегії 05.10.2021 р.
Рекомендовано до друку канд. філол. наук, доц. **І. Спатар**

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА У ТВОРЧОСТІ МАРІЇ ПАВЛІКОВСЬКОЇ-ЯСНОЖЕВСЬКОЇ

Діана Ситник

II курс ОР магістр, Факультет філології,
науковий керівник – канд. філол. наук,
доц. Тамара Ткачук

UDC: 821.162.1-1:141.32“1945/...”

РЕФЕРАТ

У статті проаналізовано проблематику польської повоєнної літератури. Визначено екзистенціальні мотиви та специфіку творчості Марії Павліковської-Ясножевської. З'ясовано, що серед порушуваних проблем у її ліриці переважає інтимна тематика, проблема боротьби за «рівність у любові», ворожість до непорушних законів природи, невблаганність приходу старості.

Ключові слова: екзистенціалізм, повоєнний період, польська література, поезія.

ABSTRACT

Diana Sytnyk. *Existential problems in the work of Maria Pavlikovskaya-Yasnozhevskaya.*

The article analyzes the problems of Polish postwar literature. The existential motives and specifics of Maria Pavlikovska-Yasnozhevskaya's work are determined. It was found that among the issues raised in her lyrics are intimate themes, the problem of the struggle for «equality in love», hostility to the inviolable laws of nature, the relentlessness of old age.

Key words: existentialism, post-war period, Polish literature, poetry.

Польська повоєнна література характеризується наявними в ній глибинними питаннями, якими задавалися автори – творці цілої плеяди екзистенціалістів. Екзистенціалізм є філософським явищем. Чільне місце в екзистенціалізмі займає питання свободи. Нерідко його називають філософією свободи.

Екзистенціалізм ставив перед собою завдання вирішити питання внутрішнього буття людини, допомагав зберегти її моральне обличчя, оскільки існування особистості піднімалось чи не найвищий щабель – адже ця екзистенція є самодостатньою, тому ніхто не має права її руйнувати. Людина має збагнути, для чого живе, має зрозуміти сенс власного існування.

Особистість, щоденно вибираючи між добром і злом, певними типами поведінки, залежно від ситуації, найяскравіше проявляє себе, виявляючи у такий спосіб власну сутність, бо вибір – це невід'ємний елемент її буття. Таким чином людина (за Сартром) відповідальна за себе і за інших, за свій вибір і за буття.

Серед письменників-екзистенціалістів повоєнного періоду, у творчості яких відчутно проявилася екзистенційна тенденція у творенні художньої концепції дійсності, оприявнилося прагнення дослідити психологічні першооснови людини, її вітальні цінності, особливе місце займають постаті польських митців Т. Боровського, З. Налковської, Т. Ружеви́ча та М. Павліковської-Ясножевської [2, с. 42].

Публікація їхніх творів почалася у період, коли так званого «книжкового» екзистенціалізму в Польщі ще не існувало. Тому можна вважати, що для польських літераторів імпульсом до порушення проблем, які мали яскраво виражений екзистенційний характер, відповідно до світовідчуттів А. Камю, Г. Марселя, Ж.-П. Сартра, К. Ясперса та їхніх однодумців, послужили не книжкові джерела, а унікальність людського існування, переломи в особистих долях письменників і їхніх сучасників.

У літературі пережита трагедія відбивалася з позиції екзистенційної свідомості; антивоєнний пафос переростав у пафос екзистенційний, акцент ставився на конкретній особистості, на її свободі вибору в світі, на можливості людини бути собою [4, с. 7].

Поезія М. Павліковської-Ясножевської еволюціонувала від віталістичних оптимістичних (збірки «Повітряні замки», 1922, «Рожева магія», 1924, й ін.) до тривожно-катастрофічних мотивів (збірки «Сирий шовк», 1932; «Балет в'юнків», 1935; «Поетичні начерки», 1938, та ін.); для її витончених ліричних мініатюр характерні оригінальність думки, афористичність, стримана іронія [3].

У своїй поезії вона виступила як поет любові – відкрила це поновому, безпосередньо і природно. Вона творила мініатюри з несподіваним фіналом. У перший період її творчості (приблизно до 1927 р.) переважала поезія з яскравими експресіоністськими тонами, мажорним настроєм, оптимізмом. Після початку війни у своїй поезії письменниця порушувала антивоєнну тематику, упроваджувала катастрофічні передбачення, тужливі настрої за країною та родиною.

Одночасно з ліричною творчістю, мисткиня працювала і у жанрі драматургії. Із порушуваних проблем у її ліриці превалує інтимна тематика, проблема боротьби за «рівність у любові», ворожість до непорушних законів природи, невблаганність приходу старості. Найцікавішими з цих п'єс є: фантастично-футурологічна драма «Коханець Сібіли Томпсон» (1926), алегорично-казкова драма «Мурахи» (1936), гротескна драма «Баба-Диво» (1938) [5].

Найпоширенішою темою віршів М. Павліковської-Ясножевської є почуття, внутрішній світ людини. Письменниця показує, що людина постійно входить у взаємодію з речами, які по-різному впливають на її життя. Вона постулює необхідність поводження з предметами як з цілком природними і закликає до спроби визнати їх багатомірну унікальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dworakowska D. O liryce miłosnej Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej i Haliny Poświatoskiej raz jeszcze. *Spotkanie Humanistyczne : międzynarodowy interdyscyplinarny Periodyk naukowy*. Łódź, 2015. № 5. S. 45-52. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162557464.pdf> (дата звернення: 10.08.2021).
2. Lilka-Wspomnienia o Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej. Zebrała i opracowała M. Pryzwan. Warszawa, 2010. 184 s.
3. Pawlikowska-Jasnorzewska Maria. Festyn w parku, [w:] *taż, Poezje*. Oprac. M. Wiśniewska, t. 1, wyd. II. Warszawa, 1974. 247 s.
4. Szydłowska W. Egzystencjalizm w kontekście polskim. Szkice o doświadczeniu, pisaniu i myśleniu powojennym. Warszawa, 1997. 148 s.
5. Tkaczuk Ł. Świat przedmiotów w międzywojennej poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej. *Spotkanie Humanistyczne : międzynarodowy interdyscyplinarny Periodyk naukowy*. Łódź, 2014. № 4. S. 119-138. URL: <https://culture.pl/pl/tworca/maria-pawlikowska-jasnorzewska> (дата звернення: 10.08.2021).
6. Wysocka A. O miłości uskładanej ze słów. Obraz miłości erotycznej w polszczyźnie ogólnej oraz poezji Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, Anny Świrszczyńskiej i Haliny Poświatowskiej. Lublin, 2009. 279 s. URL: https://www.academia.edu/42702705/O_miłości_uskładanej_ze_słów (дата звернення: 10.08.2021).

Стаття надійшла до редакційної колегії 05.10.2021 р.
Рекомендовано до друку канд. філол. наук, доц. **Т. Ткачук**

ДЕМОНОЛОГІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ОБРАЗОТВОРЕННЯ У РОМАНАХ О. ТОКАРЧУК «ПРАВИК ТА ІНШІ ЧАСИ» ТА В. ШЕВЧУКА «ДІМ НА ГОРІ»

Павлина Усик

II курс ОР магістр, Факультет філології,
науковий керівник – канд. філол. наук,
доц. Ірина Спатар

UDC: 82.091-31(=162.1=161.2)

РЕФЕРАТ

У статті проаналізовано демонологічні мотиви у творах польської письменниці О. Токарчук «Правик та інші часи» та українського автора В. Шевчука «Дім на горі». Особлива увага приділена образам відьми і чорта. Досліджено прийоми відтворення фантастичного й реального у сюжетах романів. Доведено, що традиційне для фольклору протиставлення добра і зла набуває нового звучання в аналізованих романах.

Ключові слова: демонологія, чорт, відьма, магія, дім.

ABSTRACT

Pavlyna Usyk. Demonology as the main component of character construction in the novels «Primeval and other times» by O. Tokarchuk and «The house on the mountain» by V. Shevchuk.

The article deals with demonological motives in the plots of the novel by Polish writer O. Tokarchuk «Pravik and other times» and Ukrainian writer V. Shevchuk «House on the mountain». The main attention was paid to the images of witches and devils. The methods of reproducing the fantastic and the real life in the plots of novels were studied. It is proved that the traditional for folklore opposition of good and evil acquired a new sound in the analyzed novels.

Key words: demonology, devil, witch, magic, house.

Художня фантастика, яка яскраво продовжує традиції слов'янського фольклору як в українській, так і в польській літературі, активно розвивається і в постмодерному дискурсі, проте з певними трансформаціями. Якщо у фольклорі фантастичні елементи буття були своєрідним способом пояснити незрозумілі для тогочасних людей ситуації і речі (усі боги слов'янського язичницького пантеону були уособленням якоїсь природної стихії), то сучасні письменники використовують фантастичні образи як спосіб універсального відображення актуальних проблем. На думку дослідниці Н. Мельник, існує два види співіснування фантастичного і реального художнього світу у слов'янській літературі: зіставлення обох площин та їхнє злиття [див.: 5]. Власне О. Токарчук і В. Шевчук використовують прийом злиття реального і

фантастичного у єдине ціле (відьма Колоска живе серед звичайних людей; Анатоль (нечистий) стає батьком дитини простої сільської вчительки). Читач не завжди може чітко розмежувати, де художня реальність трансформується у фантастичну.

Тема демонів і нечистої сили та її відображення в літературі є предметом зацікавлення багатьох сучасних дослідників. В. Пахаренко присвятив монографію «Антологія українського жаху» (Київ, 2000) цій темі. Фантастичні елементи у творах В. Шевчука досліджують Т. Бледних, Ю. Винничук, Г. Грибан, М. Жулинський, О. Капрова, Н. Кобилко, Г. Файзулліна. Аналізу прози О. Токарчук присвятили свої наукові розвідки О. Астаф'єв, Н. Артеменко, О. Сачок, Л. Лавринович, А. Ларента, Ю. Соболевська, О. Флішевська, П. Чаплінський та інші.

Метою статті є компаративний аналіз демонологічних образів у романах «Правік та інші часи» О. Токарчук та «Дім на горі» В. Шевчука.

Слово «демонологія» має грецьке походження й означає «сукупність божеств (злих духів, демонів) та учення про них» [2, с. 129]. У сучасному релігієзнавстві демонологія – це «сукупність вірувань в існування нечистої сили і персоніфікація її істот» [2, с. 129]. Дослідники української демонології стверджують, що сам образ чорта у народних віруваннях з'явився давно. За язичницькими віруваннями чорти жили у болотах, очеретах, лісах тощо. Прийняття християнства у Київській Русі Володимиром Великим внесло свої корективи у сприйняття демонологічних істот. Як стверджує дослідник В. Гнатюк, образ чорта «потерпів» чи не найбільше: «Він став уособленням всієї нечистої сили, й опинившись на її чолі, почав зватися дияволом, сатаною та демоном» [3, с. 19].

Образ відьми у слов'янській міфології має схожу генезу. На думку В. Гнатюка, передумова її появи була такою: «Коли вагітна жінка варить страву на Святвечір, а до горщика впаде кусник вугля і вона його з'їсть, то породить відповідно до статі – відьму або упиря» [4, с. 404]. Дослідники акцентують увагу на тому, що відьма – «володарка вологи, вона викрадає дощі – доїть небесних корів (хмари), а також забирає молоко у звичайних корів» [1, с. 257]. Тобто початково і образ чорта, і образ відьми викликали у людей схожі асоціації – були пов'язані з вологою (чорт – болото; відьма – дощ) і мали на меті нашкодити людям.

О. Токарчук, і В. Шевчук модифікують образ «нечистої сили» у своїх романах. Вперше з відьмою на сторінках роману «Правік та інші часи» О. Токарчук читач знайомиться у розділі «Час Колоски». Пись-

менниця описує несприйняття героїні у суспільстві: Колоска зазнає гноблення, стає відлюдницею і поселяється у лісі задля гармонії з природою: «Поманив її ліс. Тільки-но ввійшовши між дерева, вона відчула, що все тут пахне інакше: дужче, виразніше»; «Колоска тепер бачила, яким чином коник-стрибунець еднається з небом і що ховає ліщина при лісовій дорозі» [6]. Схожу модель світобачення Колоска виховувала у своїй доньки Рут: дівчинка від народження жила у гармонії з природою; знала, які трави лікують, а які шкодять; бачила центр Правіка і відчувала його особливу енергію. За віруваннями наших предків, чарівники і відьми добре знали на властивостях рослин. Та й сама поява Рут є фантастичною: дівчинка з'являється на світ після злиття Колоски з деревом-парубком. Таким чином авторка натякає читачу на певну «інакшість» Рут від самого народження.

Вдруге образ відьми у романі О. Токарчук зринає у розділі «Час Фльорентинки». Спершу авторка наче виправдовує «інакшість» своєї героїні, називаючи її божевільною: «Фльорентинка збожеволіла зовсім звичайно й, можна сказати, без причини» [6]. Проте уважний читач одразу помітить одну важливу деталь – винятковий зв'язок героїні з Місяцем: «Вона не могла вночі спати. Заважав їй місяць. Казала сусідам, що місяць на неї пантрує, його пильний погляд проникає крізь стіни та шибки, а блиск розставляє на неї пастки в дзеркалах, шибках і відображеннях на воді» [6]. О. Токарчук застосовує прийом персоніфікації образу Місяця: він «дивиться», «пантрує», «проникає». За народними віруваннями саме енергія Місяця слугує життєдайним джерелом для активної магічної практики. Про винятковий зв'язок відьми і нічного небесного світила говорить і той факт, що відьми не сплять уповні [див.: 7].

Образ відьми у кращих фольклорних традиціях з'являється у II частині роману В. Шевчука «Дім на горі», а саме в одному з оповідань Івана-козопаса під назвою «Панна сотниківна». Автор змальовує картину справжнього відьомського шабашу, «де вигиналися чорні струнки красуні, де струни викидали зруйновані мелодії і вила труба... навколо відьом вистукували ратицями чорти і вимахували хвостами, розкидали шматки полум'я, яке спітало й творило довкола танцівників вогняне коло» [8, с. 311]. Оповідання «Відьма» знайомить читача з образом Меланки, яку В. Шевчук називає «чорною жінкою» (чорний – колір відьом). Героїня насилає мор, шкодить коровам князя Долинського через особисту образу. В уста героя пана Твардовського письменник

вкладає слова про відьом і чортів як реальних істот, використовуючи прийом злиття двох світів – фантастичного і реального.

Не менш цікавим є образ нечистого у романі «Дім на горі» В. Шевчука. Хоч жодного разу автор не називає Анатолія сатаною чи дияволом, проте характеризує його як «нечисту силу», «нечисть». Письменник наділяє Анатолія здатністю перетворюватися на величезного сірого птаха, який споконвіку кружляє над домом на горі та зваблює дівчат у цьому домі. Саме факт перетворення а тварину дуже характерний для відьом, тому можемо стверджувати, що Анатоль – упир (так у народі називають відьом чоловічої статі [4, с. 404]). Відповідно до легенди, яку оповідає баба Галини, від союзу з нечистим народжуються тільки хлопці. В. Шевчук одразу підкреслює особливість цих дітей: «Кози його розсипалися й паслися на волі: йому ж здавалося, що бачить нитки, якими в'яжеться поміж себе земне життя» (про Івана) [8, с. 33]. Іван не міг всидіти на місці, постійно подорожував, його наче вабили незбагненні світи. Схожу долю автор пророкує й Хлопцеві, називаючи його «перелітним птахом». «Інакшість» хлопців, народжених від нечистого, відчувають й інші герої роману: «Трохи лякала ота його незбагненна сила і той струм – відчувала те як жінка» [8, с. 71].

Таким чином, злиття фантастичного й реального світів у романі польської письменниці О. Токарчук «Правік та інші часи» та романі-баладі українського письменника В. Шевчука «Дім на горі» є характерним прийомом модерної прози кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. За допомогою демонічних образів відьом й упирів, письменники надають своїм творам романтичної загадковості, розгортають динамічні сюжети. Герої з надприродними силами в обох романах мають низку спільних художніх ознак, як-от: фольклорне походження, яке базується на слов'янських народних віруваннях; інші світоглядні переконання (на відміну від «звичайних людей», такі герої тонко відчувають природу, живуть у гармонії з нею); поведінка, яка суперечить загальноприйнятій моралі. Проте варто зазначити, що відьми й чаклуни, зображені у романах, не є деструктивними образами: вони поєднують у собі частину тієї сили, що чинить щось лихе, проте залишає простір для роздумів. Від союзу з нечистим у романі «Дім на горі» з'являються особливі діти, які тонко відчувають природу, а відьма Меланка використовує свої сили тільки у випадку помсти. З роману «Правік та інші часи» О. Токарчук розуміємо, що звичайні люди мають у собі набагато більше зла, ніж відьми (взяти тільки до уваги ситуацію зі звалтуванням Рут). Отже, можемо стверджувати про зміщення традиційної для

фольклору дихотомії добра і зла. Перспективою для подальших наукових розвідок є глибше дослідження фантастичних образів і міфологізованого часопростору романів «Правік та інші часи» О. Токарчук і «Дім на горі» В. Шевчука.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьев А.Н. Ведуны, ведьмы, упыри и оборотни. *Славянские колдуны и их свита*. Москва : РИПОЛ классик, 2009. С. 159–390.
2. Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
3. Гнатюк В. Нарис української міфології. Львів : Інститут народознавства, 2000. 239 с.
4. Гнатюк В. Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків. *Українці: Народні вірування, повір'я, демонологія*. Київ : Либідь, 1991. С. 383–407.
5. Мельник Н. Жанрово-стильові модифікації української новели 80-90-х років ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 1999. 173 с.
6. Токарчук О. Правік та інші часи. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tokarchuk_Olha/Pravik_t_a_inshi_chasy/ (дата звернення: 25.06.2021).
7. Чому в повний місяць в жінці прокидається відьма? Хто такі відьми. Вплив повного місяця на долі: стаття. URL: <https://xvii.ru/decor/pochemu-v-polnolunie-v-zhenshchine-prosypaetsya-vedma-kto-takie-vedmy-vliyanie/> (дата звернення: 22.06.2021).
8. Шевчук В. Дім на горі : роман. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. 559 с.

Стаття надійшла до редакційної колегії 05.10.2021 р.
Рекомендовано до друку канд. філол. наук, доц. **І. Спатар**

LINGUISTICS

МОБОЗНАБСТВО

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СИМВОЛУ В ЛІНГВІСТИЦІ (НА МАТЕРІАЛІ ЗООФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ПОЛЬСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Юлія Балаж

II курс ОР магістр, Факультет філології,
науковий керівник – канд. філол. наук,
доц. **Дарина Мицан**

UDC: 811.161.2

РЕФЕРАТ

У статті проаналізовано особливості дослідження символу у лінгвістиці на матеріалі зоофразеологізмів. Відзначено, що використання компонентів-символів у фразеологізмах є невід’ємною частиною формування мовної картини світу польської та української мов.

Ключові слова: символ, символізація, зоосемізм, зоофразеологізм, мовна картина світу.

ABSTRACT

Yuliia Balazh. *Peculiarities of studying symbol in linguistics (on the material of zoophraseologisms of Polish and Ukrainian languages).*

In a publication are presented the results of analysis of symbol in linguistics on material of zoophraseologisms. It is noted that using of components-symbols in phraseologism is an inalienable part of forming of linguistic worldview of the Polish and Ukrainian languages.

Key words: symbol, symbolizing, zoosemism, zoophraseologism, linguistic worldview.

Фразеологізми, до складу яких входять компоненти-символи із зоосемізмами, займають велику частину лексичного фонду мови, часто вживаються у повсякденному житті людей та привертають увагу дослідників, проте і до сьогодні залишаються недостатньо вивченими. Особливо проблема символу є актуальна у дослідженні мовних картин світу споріднених мов, оскільки саме крізь призму символу ми можемо визначити національну специфіку кожної мови.

Дослідженням символіки займалися такі вчені: Є. Бартмінський, А. Вежбицька, Є. Верещагін, Д. Добровольський, В. Жайворонок, Н. Іваник, В. Кононенко, О. Куцик, О. Левченко, Ю. Лотман, А. Пайдзінська, О. Селіванова, В. Телія, Г. Філь та інші.

У мовознавстві поняття символу вважається одним з найбільш суперечливих. Лінгвісти тлумачать символ як поняття, що фіксує особ-

ливість подій, речей, образів виражати зміст, протилежний до їхньої реальності. Вважається, що символ має знакову природу, оскільки йому притаманні властивості знаку [див.: 1, с. 36].

О. Фоменко визначає «символ» як «комплексний знак, у плані змісту якого є щонайменше два рівноправних центри – пряме конкретно-денотативне значення і переносне, найчастіше, абстрактне значення» [5, с. 408].

Вдало підкреслює Н. Пашкова, що символізація – це довільний процес перетворення людиною предметів довкілля шляхом суб'єктивного переосмислення певного об'єкта і перетворення його у знак [див.: 3, с. 35].

У нашому дослідженні ми будемо дотримуватись визначення, яке запропонувала О. Левченко, оскільки ми погоджуємось із думкою вченої, що символ – це словесний предметний знак, утворений завдяки діям метонімії чи метафори, який у певному лінгвокультурному просторі перебуває у нерозривному зв'язку з абстрактним позначуванням [див.: 2, с. 63].

На нашу думку, найкраще досліджувати процес символізації на прикладі зоонімів, які дуже легко можуть переходити у розряд слів-символів та відображають уявлення людей про тварин. Образ-символ будь-якої тварини формувався під впливом різноманітних приказок та прислів'їв. У зв'язку з цим існують різні версії про те, що саме символізує конкретна тварина. Продуктивне використання зоонімів у фразеології спричинене тим, що людина з появою нового об'єкта асоціювала його з навколишнім світом, а в основному з тим, що було їй знайоме. Зоофразеологізми дають можливість точніше висловлювати думку, влучно передавати її зміст і емоційне забарвлення. Відображення фауни у фразеологічних образах, пов'язане з традицією, коли людина вважала себе частинкою природи, а саму природу персоніфікувала, наділила тварин рисами, що притаманні людині [див.: 4, с. 146].

Ми дослідили, що компоненти-символи із зоосемізмами у структурі фразеологізмів польської та української мов найчастіше мають такі значення:

1) муха, черепаха – повільність: *ruszać się jak mucha w smole, jechać na żółwiu, як муха в сметані;*

2) баран, бик, цап, теля, осел, свиня – тупість, нерозумність: *tępy jak byk, głupi jak cap, świnie powinien paść, osle uszu, дивитися як теля на нові ворота;*

3) ящірка, собака, лисиця, змія, вовк, кіт, вівця, собака, видра – злість та підступність: *jaszczurka zjadliwa, w sercu czyimś klębi się gniazdo żmij, wieszać psy na kimś, starpiy lis, gratися в kota і мишику, дивитися вовком;*

4) віл, собака, вовк, жаба – голод: *głodny, aż tu żaby w brzuchu kruczq, голодний, як вовк;*

5) кіт, собака, порося, гуска – сварливість: *jak psy o kość, rozmawiać z kimś jak gęś z prosięciem, як кіт із собакою;*

6) кінь, віл – працьовитість, наполегливість: *pracować jak wół, працювати, як кінь;*

7) миша, заєць – полохливість, боягузтво: *zając wlaźł tu w nogi, siedzieć jak mysz na pudle, заяча душа;*

8) собака – відданість, радість: *wierny jak pies, мов собака, який зривався з цепу;*

9) лев – відважність, мужність: *lwie serce, lwcia się w niej budzi;*

10) лелека, голуб – доброзичливість: *bocian, który świat czyści, gołąb dobroci.*

Отже, дослідження компонентів-символів у структурі зоофразеологізмів допомагає краще усвідомити семантичні відношення у мові, сприяє встановленню зв'язку між лексикою та ментальністю народу. Використання компонентів-символів відтворює комплекс національних уявлень, вірувань, світобачення, формує картину світу польської та української мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давиденко А. О. Семіотичний зв'язок концептів з символами. *Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі*. Львів, 2019. С. 35–37.
2. Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. 265 с.
3. Пашкова Н. І. Еволюція співвідношення термінів знак і символ у загальній семіотичі, лінгвістиці та культурології. *Культура і сучасність* : альманах. Київ : Ідея Принт, 2020. № 1. С. 32–38.
4. Петришин М. Й. Фразеологізми з компонентом-зоонімом у латинській мові. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. Чернівці, 2014. Вип. 692–693. С. 145–148.
5. Фоменко О. С. Поняття «символ» і його осмислення у сучасній лінгвістиці. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. Київ, 2010. Вип. 25. С. 402–409.

Стаття надійшла до редакційної колегії 07.10.2021 р.

Рекомендовано до друку канд. філол. наук, доц. Д. Мицан

СПОРТИВНА ЛЕКСИКА В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ: СЕМАНТИЧНИЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Олександр Воробець

II курс ОР магістр, Факультет філології,
науковий керівник – канд. філол. наук,
доц. Ольга Лазарович

UDC: 811.162.1'276.6'373:796

РЕФЕРАТ

У статті йдеться про піднесення польської спортивної лексики, яке проходило на рубежі XIX–XX ст., а найпродуктивніший етап формування польського спортивного дискурсу відбувся у першій половині XX ст. Визначено, що за останні роки завдяки розвитку телебачення та Інтернету спортивна журналістика зазнала грандіозних змін, відбувається активне проникнення у загальнолітературну мову спортивних термінів. Проведено аналіз лексичних одиниць та лексичних особливостей польського спортивного мовлення.

Ключові слова: термінологія, лексика, терміносистема, дефініція, термінологія спорту, українська футбольна лексика, польська футбольна лексика, спортивний дискурс, футбольний дискурс, субкультура, соціолект.

ABSTRACT

Oleksandr Vorobets. *Sports vocabulary in the Polish and Ukrainian language: semantic and functional aspects.*

In the article the ascension of the Polish vocabulary taking place between the 19th and 20th centuries is mentioned, the most productive period of the Polish sports discourse formation took place in the first half of the 20th century. It is discovered that over the past years sports journalism has undergone great changes due to the development of TV and Internet, sports terminology is actively penetrating into the general literary language. The analysis of lexical units and lexical peculiarities of the Polish sports speech is done.

Key words: terminology, vocabulary, terminological system, definition, sports terminology, Ukrainian football vocabulary, Polish football vocabulary, sports discourse, subculture, social dialect.

У польській літературній мові на початку XXI ст. завзято розвивається спортивна лексика, зв'язана з спортом як різноаспектним соціально-нокультурним явищем. Незважаючи на увагу науковців до теоретичних і прикладних проблем спортивної термінології в польській лінгвістиці системного дослідження спортивної лексики немає.

Піднесення польської спортивної лексики, проходило на рубежі XIX–XX ст., а найпродуктивніший етап формування польського спортивного дискурсу відбувся у першій половині XX ст. Докорінний розгляд

дає основи твердити, що більшість лексем, що досі функціують у польській спортивній терміно системі, у першій половині ХХ ст. завзято використовувались і в українській термінології. Справді, у другій половині ХХ ст. під дією мовних і позамовних факторів відбулося витіснення притаманних лексем зі складу української футбольної лексики, а своєрідні українські футбольні терміни набули статусу застарілих.

Поміж найбільше суттєвих розвідок спортивної лексики в Польщі доцільно виокремити праці А. Островського «Телевізійна спортивна трансляція, чи найбільший театр світу» і «Спортивна журналістика» (пол. «Telewizyjna transmisja sportowa, czyli największy teatr świata» та «Dziennikarstwo sportowe»). Теж сьогочасна польська дослідниця Б. Грохала розкриває тенденції в спортивній журналістиці. Вона видала ряд публікацій, в яких підкреслює, що за останні роки завдяки піднесенню телебачення та інтернету спортивна журналістика зазнала грандіозних змін.

Спостереження мовознавців та науковців підтверджують, що відбувається активне проникнення у загальнолітературну мову спортивних термінів (а серед них і футбольних). Досліджуючи спеціалізовану термінологію та лексику в польській мові розглянемо одиниці даної тематичної групи футбольної лексики. Про українсько-польські збіжності свідчать питомі лексеми *мурава – turaawa*, *карне поле – polekarne*, *крило – skrzydło*, створені від номінацій, що походять із праслов'янської мовної єдності – це є свідченням рівнобіжного розвитку професійних футбольних номінацій у цих мовах, а також запозичена з французької мови лексема *флянк – flank*.

Аналіз лексичних одиниць, невластивих нормі загальнопольської мови, зареєстрованих у мовленні, дає підстави зробити висновок, що досить чималу групу складають семантичні запозичення з української мови. Польські лексеми, які мають формальні відповідники в українській мові, наповнюють семантичною структурою української (звідка – російської) мови. Розвідка лексичних особливостей польського мовлення свідчить про те, що в умовах двомовності лексика як найбільш відкрита та «найуразливіша» система найбільше піддається впливу мовного коду, який царить в більшості комунікативних галузей. Так, у семантичному вивченні наголошується конечність опису структурно-парадигматичних і різноманітних семантико-парадигматичних зв'язків між макро- та мікроскладниками будь-яких термінологій. Структурно-парадигматичні зв'язки увиразнюються насамперед внутрішньою організацією системи, виділенням певних угруповань термінів, а також

розвиненими / нерозвиненими відношеннями даної терміносистеми з іншими, тобто зовнішніми реляціями в межах мовної системи.

Посилаючись почасти на ключові засади вживання вище згаданого знаряддя семантичного аналізу конкретної підмови, а саме: термінології, тобто ідучи від змісту до форми, можна виділити в досліджуваній системі термінів головну семантичну категорію дії, поширювану за допомогою наступних конкретизаторів:

- а) власне дія;
- б) дія + предмет, на який вона спрямована;
- в) дія + місце її поширення (тут конкретизатор просторового значення часто є атрибутивом);
- г) суб'єкт дії;
- г) дія + (адресат) + напрямок дії;
- д) дія + наслідок дії (конкретизатор наслідку зазвичай є об'єктом);
- е) наслідок дії або бездіяльності;
- е) дія + інструмент її виконання.

Крім семантичної категорії дії, що, поширювана різними конкретизаторами, дає можливість охарактеризувати і систематизувати велику кількість конкретних термінів, можна виділити також менш популярні семантичні категорії, зокрема «предмет» та «ознака», котрі вможливають опис решти дібраних термінів і їх сполук.

Семантичну категорію дії в досліджуваній системі футбольних термінів відображують переважно терміносполуки, морфологічно виражені дієсловом і прямим додатком у знахідному відмінку. Приміром, *atakować piłkę, uderzyć piłkę, dobić piłkę, odpierać atak, pchnąć piłkę, przerwać mecz, rzucić piłkę* та еквівалентні їм в українській мові відповідники: *атакувати, вдарити по м'ячу, добити, відбити атак, итовхнути м'яч, перервати гру, кидати (вкидати) м'яч*.

Деколи ці терміносполуки поширюються ще додатковими конкретизаторами інструментального або атрибутивного характеру (зокрема, *uderzyć piłkę głową / вдарити головою по м'ячу; blokować zagrywaną piłkę / блокувати передачу*) або в спосіб розвитку сурядних відношень між елементами терміносполуки, як-от *prowadzenie i toczeniepilki / вести м'яч низом*.

Семантичну категорію «дія і місце її поширення» презентують агентиви, поширені локалізаторами, що виражені, з одного боку, конструкціями «дієслово (+ прийменник) + іменник» (а), а з іншого – конструкціями «віддієслівний іменник + прикметник» (б). Приміром:

а) *bies przyprzeciwniku / бігми біля суперника, podawanie w kwadracie / грати в квадратах, przytrzymywanie piłki przyziemi / притримування м'яча, wrzut z autu / вкидати з ауту, toczenie się piłki poziemi / котити м'яч, grać wokół przeciwnika / грати навколо суперника, oddawanie strzałów z dystansu / прострілювати з відстані, piłka nagrywana poskosie / розігрування м'яча по діагоналі, podaniena 15–30 m / передача (нас) на 15–30 м, trzymanie piłki przystopach / тримати м'яч стопами, przyjmowanie piłki w powietrzu / відбір м'яча в повітрі;*

б) *obrona strefowa / захист лінії (зони), krycie strefowe / оникувати на лінії, presja podbramkowa / пресинг біля ворит, atak szeroko zakrojony / широка (потужна) атака, chwyt wysokich piłek / ловити на 2-му поверсі, kopnięcie dalekim wukoret / далекий (потужний) удар.*

Отже, у польській спортивній термінології збережено тяглість термінотворчих традицій. Поверховий погляд на українську футбольну лексику початку ХХ ст. може зробити помилкове сприймання про її більшу спорідненість із теперішньою польською термінологією, аніж із сьогочасною українською та про домінуючі впливи польської мови на розвиток української футбольної термінології. Тільки докорінний розгляд лексем спричинив здатність виразити рівнобіжність термінотворчих традицій обох мов, які зі своїх національних мовних ресурсів (притаманних та вроджених) продукували професійні футбольні назви.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гольтер І. М. Міжмовні порівняння польської та української мов: лінгводидактичний аспект. *Науковий вісник ДДПУ ім. І Франка. Філологічні науки. Мовознавство.* № 7. 2017. С. 44–47.
2. Колупаєва О. М. Специфіка сучасного спортивного коментаря (Нf матеріалі інтернет-видання «Przegląd sportowy»). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* 2015. Вип. 39. С. 150–154.
3. Манакин В. М. Деякі питання контрастивної лексикології слов'янських мов. *Мовознавство.* 2003. № 4. С. 34–40.
4. Українсько-польський, польсько-український перекладний словник футбольних термінів / уклад.: Л. В. Левків, В. М. Хім'як, В. І. Левків, В. В. Осінчук. Львів : ЛДУФК, 2012. 170 с.
5. Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska. T. 5. Cz. 1. (Typy porównawcze argumentacyjne). Warszawa, 1992. S. 111–125.
6. Ostrowski A. Telewizyjna transmisja sportowa czyli Największy teatr świata. Wrocław : Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP, 2007. 248 s.

Стаття надійшла до редакційної колегії 14.10.2021 р.
Рекомендовано до друку канд. філол. наук, доц. **О. Лазарович**

ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ТА МИСЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРІЗЬ ПРИЗМУ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Діана Дякун

II курс ОР магістр, Факультет філології,
науковий керівник – канд. філол. наук,
доц. Дарина Мицан

UDC: 811.161.2+811.162.1

РЕФЕРАТ

У статті проведено зіставний аналіз компонентів фразеологічних одиниць в польській та українській мовах на позначення мовленнєвої та мисленнєвої діяльності для окреслення їхніх особливостей крізь призму мовної картини світу. У процесі дослідження зроблено висновок, що, незважаючи на близькість цих мов та різні чинники, які також впливали на фразеологічний запас, компоненти більшості фразеологізмів відрізняються в обох мовах.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, мовна картина світу, лінгвокультурна спільнота, лексичний компонент, образно-мотиваційна основа.

ABSTRACT

Diana Diakun. Features of phrasemes about speech and thinking activity through the prism of the linguistic picture of the world.

The article presents a comparative analysis of the components of phraseological units about speech and thinking activities in Polish and Ukrainian languages to outline their features through the prism of the linguistic picture of the world. The study concluded that, despite the proximity of these languages and various factors that also influenced the phraseological stock, the components of most phrasemes differ in both languages.

Key words: phraseological unit, linguistic picture of the world, linguocultural community, lexical component, figurative and motivational basis.

Мова не може існувати без суспільства, яке використовує її для спілкування між собою. Адже це вже була б мертва мова, якщо б вона не мала носіїв. Вона не могла утворитися лише завдяки одній людині, це досягнення групи людей (племені, етносу, народу), тому що саме існування мови залежить від її використання великою кількістю людей [див.: 5, с. 55].

Мовна картина світу – це сукупність різноманітних мовних засобів, у яких наявне відображення унікальності сприйняття світу групами людей. Це особливий погляд кожної мовної групи на дійсність, який за-

фіксований в одиницях мови, яку вона використовує для мовлення та мислення [див.: 2, с. 20–21].

Кожній мові властива певна кількість зворотів та фразеологізмів. Для зіставлення фразеологізмів потрібні принаймні дві різні мови, навіть ті, які не належать до однієї мовної групи [див.: 3, с. 229]. Досліджуючи фразеологічні одиниці двох або більше мов, варто робити акцент не на схожості (існує перелік чинників, завдяки яким можемо спостерігати схожі одиниці у різних мовах, навіть віддалених), а на різниці між фразеологізмами, адже асоціації з тими самими ситуаціями у лінгвокультурних спільнотах, навіть мов однієї мовної групи, не так вже й часто збігаються. Завдяки зіставному вивченню фразеології мов можна прослідкувати те, чого неможливо помітити при дослідженні однієї мови. Завдяки зіставленню можна з легкістю підкреслити особливість кожної мови, оригінальність мовної картини світу носіїв мов [див.: 1].

Метою дослідження є зіставний аналіз компонентів польських та українських фразеологічних одиниць для окреслення їхньої лінгвокультурної специфіки, виявлення особливостей польської та української мовних картин світу, закодованих у фраземіці цих мов.

Оскільки польська та українська мови належать до однієї мовної групи, слов'янської, не дивно, що у цих мовах є багато схожих фразеологізмів [4, с. 125–126]. Але все ж більша частина фразеологічних одиниць відрізняється за лексичним складом, образно-мотиваційною основою.

Значне місце у переліку фразеологізмів обох мов займають фразеологічні одиниці з компонентами на позначення мовленнєвої та мисленнєвої діяльності людей. Адже мовлення – це основний спосіб передачі інформації, а мовлення безпосередньо пов'язане з мисленням. Часто у складі одиниць спостерігаємо компоненти, які безпосередньо пов'язані з процесом мовлення та мислення (органи мовлення, мозок, голова тощо). Варто підкреслити наявність багатьох фразеологізмів із компонентом «язик», особливо в українській мові.

У польській фразеології ми помітили значну кількість одиниць з компонентом «голова». Однією з таких одиниць є *kłaść (wkładać, włożyć) co komuś łopatą do głowy*, що означає розповідати щось, доступно донести інформацію до слухача / слухачів [див.: 6, с. 64]. Український відповідник *розжовувати і в рот класти комусь* [див.: 6, с. 64] відрізняється від польського за лексичним наповненням. Якщо у польській лінгвокультурній спільноті знання асоціюються з чимось конкрет-

ним, що можна набрати лопатою і вкласти в голову, то в українській спільноті процес здобування «легких» знань асоціюється з прийомом їжі.

Фразеологізми *koniec języka za przewodnika – язык до Києва доведе* означають, що при поганій орієнтації у просторі завжди можна запитати у інших і добратися до потрібного місця [див.: 6, с. 71]. В обох фразеологізмах наявний лексичний компонент «язик», який є органом мовлення, і це означає, що йдеться тут про процес мовлення. І в першому, і в другому фразеологізмі язик асоціюється з провідником, помітне уособлення органа. В українському фразеологізмі вказаний пункт призначення (Київ), коли у польському відповіднику його немає. І хоча не усі подорожні збираються саме у Київ, цей компонент є невід'ємною частиною фразеологічної одиниці. Оскільки Київ є українським містом і за всю історію існування ніколи не був частиною Польщі, цей компонент для польських фразеологізмів не є властивий.

Фразеологізми *co nie chce (nie może) komu przejść (przecisnąć się) przez gardło – язык не повертається (не піднімається, не навертається) у когось* [див.: 6, с. 63] означають, що людина не може нічого сказати, не старається або їй соромно. Якщо поляки акцентують на горлі, тобто мають на увазі голосові зв'язки, то українці говорять лише про язик, який також є важливим органом мовлення, бо бере важливу участь у процесі говоріння.

Цікавими нам здалися фразеологічні одиниці *robić z igły widły – робити з мухи слона* (рідше вживається *вола, бугая*). Вони означають перебільшувати, вигадувати [див.: 6, с. 68]. У двох фразеологізмах суттєво відрізняються образно-мотиваційні основи. Якщо у польській одиниці є компоненти «голка» та «вила», тобто неживі істоти, предмети, то в українській є компоненти «муха», «слон», «віл» та «бугай», тобто зооніми. Оскільки в реальному житті з мухи слона неможливо зробити, як і з голки вила, йдеться про щось безглузде, неможливе.

Фразеологізми, які означають висловлюватися, промовляти, брати участь у дискусії, *zabierać (zabrać) głos – забирати (забрати) слово* [див.: 6, с. 64] теж характеризуються різницею у компонентах. Якщо у польській одиниці знову бачимо компонент, схожий на компонент у попередньому фразеологізмі (голосові зв'язки – це орган, який відповідає за наявність голосу у людини), то в українській – компонент «слово», тобто одиницю мови, продукт мовлення людини.

Фразеологічні одиниці *nauczyć się czegoś na blachę (wykuć coś na blachę) – на зубок вивчити (запам'ятати, знати) щось* мають схожу

семантику. Означають вони досконало вивчити щось [див.: 6, с. 50]. У польському фразеологізмі є порівняння процесу навчання з процесом кування металу (бляха – це листовий метал). В українському ж варіанті є лексичний компонент «зубок». Раніше на зуб перевіряли різні метали, у тому числі і золото, срібло, а вже пізніше з'явився новий лексико-семантичний варіант. Також існує думка, що цей компонент пов'язаний з дієсловом «зубрити».

Отже, фразеологічні одиниці із компонентами на позначення мовленнєвої та мисленнєвої діяльності також займають помітне місце у фразеології обох мов. Польська та українська мови мають свої особливості в інтерпретації дій, наслідком цього є різні образно-мотиваційні основи фразеологічних одиниць двох мов. Незважаючи на близькість цих мов та різні чинники, які також впливали на фразеологічний запас, можемо зробити висновок, що мовні картини світу у цих спільнотах є особливими та унікальними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венжинович Н. Ф. Основні принципи зіставного вивчення фразеології різних мов. *Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Філологія*. Івано-Франківськ, 2007. Вип. XV–XVIII. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/8388> (дата звернення: 8.09.2021).
2. Живіцька І. А. Мовна картина світу як відображення реальності. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Філологічні студії*. Кривий Ріг, 2010. Вип. 4. С. 20–25
3. Кінашук А. В. Типи міжмовних співвідношень ірраціональних фразеологізмів (на матеріалі української, англійської та німецької мов). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2018. № 32. Т.1. С. 229–233.
4. Kononenko I. *Obraz świata w polskiej i ukraińskiej frazeologii. Przegląd Środkowo-Wschodni 2*. Warszawa : Uniwersytet Warszawski, 2017. S. 119–134.
5. Kopińska M. *Język jako narzędzie interpretacji rzeczywistości – językowy obraz świata. Mundu bat begirada anitz. Un mundo muchas miradas*. 2009. Nr 2. S. 53–76.
6. Piasecka A. Tulina-Blumental I. *Polsko-ukraiński słownik frazeologiczny*. Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2016. 184 s.

Стаття надійшла до редакційної колегії 10.10.2021 р.
Рекомендовано до друку канд. філол. наук, доц. **Д. Мицан**

ПОЛЬСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ: ЙОГО ПОХОДЖЕННЯ І ВЖИВАННЯ

Надія Лубик

П курс ОР магістр, Факультет філології,
науковий керівник – д-р філол. наук,
проф. Микола Лесюк

UDC: 81'276.5:37.091.212(=162.1)

РЕФЕРАТ

У роботі здійснено дослідження польського молодіжного сленгу, порівняно його структуру та семантику; визначено категорії сленгу і відмежовано від подібних за змістом понять. Матеріалом для дослідження послужили різноманітні словники, сучасні фільми, твори художньої літератури польських письменників та власні спостереження під час перебування в Польщі. У роботі розкрито шляхи і причини творення молодіжної мови.

Ключові слова: студентський сленг, еволюція, швидкозмінність, оригінальність, новаторство, мовна дотепність, джерела походження.

ABSTRACT

Nadiia Lubyk. Polish youth slang: its origin and use.

The study of Polish youth slang is carried out. The structure and semantics of Polish youth slang are compared. Categories of slang are defined and distinguished from similar in content concepts. Various dictionaries, modern films, works of fiction by Polish writers and our own observations during the stay in Poland served as research materials. The ways and reasons for the creation of youth language are revealed.

Key words: student slang, evolution, rapidity, originality, innovation, linguistic intelligence, sources of origin

Мова – це інструмент, яким послуговується більшість людей у своїй щоденній комунікації. Кожного дня вона збагачується, вдосконалюється і модифікується. Сленг є тим елементом мови, за допомогою якого люди намагаються урізноманітнити її, наповнити більш яскравими словами, незрозумілі терміни замінити доступнішими поняттями.

Сленг присутній у всіх сферах людської діяльності. Він змінюється відповідно до подій, які відбуваються у суспільстві. Водночас це небезпечне явище, адже для нього характерна збіднена лексика, неграмотна будова фраз.

Дослідження студентського сленгу невід'ємно пов'язане із молоддю, а також її культурою та уявленнями про життя. Зокрема важливими чинниками для творення сленгу є реалії студентського життя: навчання в університеті, викладачі, назви дисциплін, характеристики своїх

однолітків, захоплення, улюблені заняття, музика, а також все, що становить якусь вартість у житті пересічного студента.

Багато переживань та нервів викликає сесія, молодь звикла замінити це слово іншими, такими як *apokalipsa, armagedon* [2], *czas zagłady, koszmar, tortura, znój, krucjata, rzeź, session, sesyja* [4]. *Gimnastykować się* – здавати екзамени. Додатковий екзамен перед сесією – *zerówka* [3]. *Beton* – студент, який приходить непідготовленим на екзамени [3]. *Desand* – особа, яку перераховують на повторний курс, *repeta* – повторний курс; *oblać egzamin* – не здати екзамен [3]. Повторний екзамен – *dogrywka, dożynki, kampania wrześniowa* [2]; *iść po autograf* – йти на залік.

Досить цікавим у молодіжній мові є слово *olej*, його можемо вживати у багатьох ситуаціях. *Olewać coś* – не звертати уваги, не перейматися. Можемо побачити вживання цього слова на прикладі такого речення: *nie przygotowałem się do egzaminu. Olej to! Szkoda twoich nerwów!*; *Olewać kogoś* – ігнорувати, нехтувати. *Podoba mi się ta dziewczyna, ale ona mniej olewa; Olać* – забути про щось, махнути рукою;

За допомогою сленгу можемо давати характеристику людям: *alternatywka* – дівчина, яка має альтернативні вподобання, не слідкує за популярними трендами моди, одягається у специфічний спосіб, зазвичай має кульчик у носі, кольорове волосся, темний одяг [4]. *Jesieniara* – дівчина, яка дуже любить осінь і все, що з нею пов'язано: теплі светри, осінній настрій, пити ввечері какао та робити тисячу фото з листям [4]; якщо зупинитись ще на темі вигляду, то цікавим є слово *fajansiarz* – хтось немодно одягнений [1].

Можемо описати розумові і фізичні здібності: *mugol* – нерозумна людина [1]; *Tumak* – людина, якій потрібно сто разів пояснити і вона нічого не зрозуміє, тобто має низький розумовий рівень [1]; *Upartus* – дуже впертий хлопець [1]; *lamus* – людина, яку ніхто не любить, вона не має власної думки і не вміє нічого сама зробити, невдаха [5].

Для творення сленгу молодь також використовує релігійну лексику, це можна побачити на таких прикладах: *on jest Bogiem samochodu, wie, co robić, kiedy i jak; ty nie wiesz, że Bogowie piłki nożnej potrafią zniechęcić bramkarzy do obrony?* З цих прикладів можемо зрозуміти, що слово *Bóg* вживають на позначення людини, яка є в чомусь найкраща [5]; *Boga nie ma, ok* – вживається тоді, коли людина зла на когось і зазвичай цим закінчуються сварки [5]; *anioł* – ангел, використовується на позначення чарівної дівчини [5]; а вираз *żyć jak święty* – мати жінку і діти [5]

Переважна більшість сленгових слів іноземного походження, здебільшого вони походять з англійської мови і існують значно довше. Це слова на позначення грошей, алкогольних напоїв, наркотичних засобів, а також дій, що з ними пов'язані. Ними дають характеристику позитивним і негативним рисам характеру людей, а також існує багато вульгаризмів.

Отже, основними ознаками сленгу є нестабільність, швидкозміненість, наслідування моди, оригінальність, новаторство, мовна дотепність. Кожного дня сленг змінюється, у ньому з'являються нові слова. Постійна еволюція і мінливість сленгу свідчать про безперервний творчий процес. І коли ця новизна втрачається, сленгова форма відмирає. Навіть попри достатню кількість виданих праць, оцінки науковців щодо цього явища розходяться. І саме через те, що багато питань ще не висвітлено, можемо зробити висновок, що ці поняття потребують подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словарь польского сленга [Електронний ресурс]. 2019. URL: https://in-poland.com/slovar-polskiego-slenga/?fbclid=IwAR1Q3MS96Mnz_ogj9YKli-z6jOxYJRxqCCWOhVzgpou_gmfxYza7FI2NXh-4 (дата звернення: 09.09.2021).
2. Indeks:Polski – Gwara studencka [Електронний ресурс]. 2020. URL: https://pl.wiktionary.org/wiki/Indeks:Polski_-_Gwara_studencka (дата звернення: 09.09.2021).
3. Język polski bez granic. Podręcznik do nauki polskiego jako obcego dla szkół ukraińskich / B. Guzik-Świca, G. Przechodzka, A. Rocznik, M. Zielińska. Lublin, 2018. 314 s.
4. Planeta faktów. 10 najbardziej młodzieżowych słów w 2019 roku [Електронний ресурс]. URL: https://www.youtube.com/watch?v=phy_5IR3_NOhttps://www.youtube.com/watch?v=PU_7KjI_HnU (дата звернення: 09.09.2021).
5. Słownik sieciowy polskiego slangu [Електронний ресурс]. 2006. URL: <http://www.miejski.pl> (дата звернення: 09.09.2021).

Стаття надійшла до редакційної колегії 07.10.2021 р.
Рекомендовано до друку д-ром філол. наук, проф. **М. Лесюком**

ОБРАЗ ЖІНКИ, ДІВЧИНИ В ПОЛЬСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ: ЛЕКСИЧНІ ТА ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ЙОГО СТВОРЕННЯ

Іванна Приймак

II курс ОР магістр, Факультет філології,
науковий керівник – д-р філол. наук,
проф. Микола Лесюк

UDC: 81'373.7:801.81:398.21(=162.1)-055.2

РЕФЕРАТ

У статті проаналізовано вербальні засоби творення мовного образу жінки у польському фольклорі. Представлено перелік фразеологізмів, паремій та інший перелік фольклорного матеріалу, через які реалізується творення мовного образу жінки.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, концепт, лексема, мовна картина світу, мовний образ.

ABSTRACT

Ivanna Pryimak. *The image of a woman or a girl in the Polish folklore: lexical and phraseological meaning of its creation.*

In this article the verbal means of creating a linguistic image of a woman in modern Polish on the basis of crime novels are analysed. The issue presents the list of phraseological units, paremiias and other list of folklore material, through which the creation of a woman's linguistic image is realized.

Key words: phraseological unit, concept, token, linguistic picture of the world, linguistic image.

Пареміологічний фонд мови закріплює народну мудрість, словесні колективні відомості народу про певні існуючі норми поведінки, ціннісні стереотипи, віровчення, звичаї та обряди, характерні національні образи, що утворюються за допомогою усталених виразів. Гендерно марковані пареміологічні та фразеологічні номінації відображають найрізноманітніші явища в житті народу, його чесноти та вади, переймають будь-які сфери життєдіяльності людини.

Етнографічні матеріали, що відображають історію народної культури вказують на нерівність чоловічої та жіночої статей. Це також картина диспропорції їх різних обов'язків, прав та можливостей.

Ставлення до жінок у народній традиції було багатим джерелом інформації про суспільство та його звичні обов'язки. Соціальний кон-

текст, включаючи в основному повсякденне життя людей та категорії, пов'язані з повстанням світу, були найважливішими при достовірному відображенні життя у народній творчості.

Для того, щоб відтворити становище та статус жінки у культурі, категорію статі можна назвати найбільшим визначальним фактором і широкою системою взаємопов'язаності. Ці два значення є найбільш відповідними для відображення соціального становища жінки, покликання якої в основному сходять до її біологічних здатностей. Варто розглянути різні культурні обставини, що збереглися як слід минулих епох, оскільки вони свідчать більше про обмеження, ніж про жіночі дозволеності.

Розробкою цієї проблеми займався багато науковців, представники різних галузей науки. Проблеми вербального образу жінки в польському фольклорі висвітлюються у працях С. Бомби, Я. Ліберка, Є. Бартмінського, В. Хлебди, В. Копалінського, П. Фліцінського, С. Козяри та ін. Важливе місце у польській фразеології посідає вивчення фразеологізмів у працях: С. Скорупки, Я. Крижановського, В. Дорошевського, П. Мюлднера-Нецковського, С. Бомби, Я. Скавінського, А. Левицького та ін.

Але, незважаючи на це, сьогодні існує потреба у дослідженні, яке б узагальнило, систематизувало існуючі відомості із цієї проблеми. У цьому й полягає актуальність нашої праці, яка має назву «Вербальні засоби створення образу жінки в польському фольклорі».

Мета роботи: дослідити основні аспекти формування фольклорного портрета жінки в польській мові.

Для розв'язання поставлених завдань нами були використані такі методи дослідження: теоретико-критичний аналіз літератури з теми дослідження; зіставлення, узагальнення і синтезування здобутої інформації тощо.

Опрацювавши деякий фольклорний польський матеріал, ми можемо сказати, що здебільшого вживаються фразеологізми з лексичним компонентом *dziewczyna, pani, kobieta, baba*.

Серед характеристик, притаманних жінці в польських прислів'ях та приказках, вирізняється балакучість [3]:

Baba w progi, cisza w nogi.

Балакучість жінок іде поруч зі сварливістю і часто у таких пареміях зустрічається їх порівняння з чортом:

Babę rozdrażnić to gorzej niż diabła.

Дуже часто показується образ жінки як руйнівного елемента:

Niewiasta, ogień, morze – to chodzi w jednej sforcie.

Прислів'я приписують жінці злу натуру:

Dwie tylko dobre niewiasty na świecie: jedna się zgubiła, a druga się znaleźć nie może. Niewiasta – zła rzecz.

Адже переважно у прислів'ях найпоширенішим є образ сильної жінки із солідною поставою та сильним характером:

Baba gruba, chłopa chluba;

Baba jak rzepa;

Baba jak stóg siana.

Щодо порад, то вони також не є цінними, бо у польських приказках цінуються лише настанови старших:

Do baby na porady;

Stare baby do rady, młode do uciechy.

У вербальному образі польської жінки розум та спритність займають особливе місце, а тому важко її ошукати:

Babi naród zawsze chytry;

Kobiety, choć się nie uczą w szkole, przecię wywiodą w pole.

Дуже відмінною рисою жіночого образу в польській мові є також впертість:

Baba swoje, czort swoje;

Każda baba z natury uparta;

Kobiety rozumem nie przeprzesz.

За допомогою методу суцільної вибірки нами було відібрано дев'яносто фразеологічних одиниць (ФО) польської мови, що містять компонент – жінка, дівчина, баба. У результаті проведеного дослідження відібраних фразеологізмів ми прийшли до певних узагальнень. У відібраному нами матеріалі переважають ті ФО, які мають у своєму складі й у тлумаченні компонент жіночої статі, що характеризує її за цілим рядом ознак. За цим аналізом визначено, що представницям жіночої статі притаманні такі ознаки, як: балакучість, хитрість, спритність, впертість, цікавість, сильний характер, лагідність, та здебільшого жінка відображається як любляча матір. Ще знайшли порівняння жінки з різними потойбічними силами.

Отож польська фразеологія, як і фразеологія інших мов, є важливим засобом мовного впливу на людину. За допомогою аналізу фразеологізмів ми дізнаємося про світоглядні уявлення польського народу, зокрема щодо образу жінки. Простеживши деякі фольклорні джерела, ми вияснили, що народна творчість – це не до кінця оброблена стихія.

Потрібно підкреслити, що аналізовані одиниці виконують накопичувальну функцію, тому що в них відображається досвід польського народу, його історія, суспільні норми й система цінностей. Саме із цієї причини й треба досліджувати сталі словосполучення з урахуванням їхнього культурного характеру.

Образ жінки у фольклорі не до кінця досліджений, але у цій праці зібраний та узагальнений портрет, відображений народом в усній творчості. Адже роль жінки є важливою у повсякденному житті як у матеріальному контексті, так і у духовному.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баран Я. А., Зимомря М. І. Теоретичні основи фразеології: навч. посібник для студ. фак. іноз. мов ун-в та педін-тів. Ужгород, 1999. 154 с.
2. Сірант А. Концептосфера художньої картини світу та концепт як її основний елемент. *Семантика мови і тексту* : матеріали X міжнар. науково-практич. конф. Івано-Франківськ, 2009. Ч. II. С. 312–314.
3. Bąba S. Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny. Warszawa, 2002. 1096 s.
4. Chlebda W. Elementy frazematyki. Wprowadzenia do frazeologii nadawcy. Łask : Oficyna Wydawnicza Leksem, 2003. 316 s.
5. Doroszewski W. Słownik języka polskiego. T. 1–11. Warszawa, 1965.
6. Skorupka S. Z zagadnień frazeologii. I. Terminologia. II. Powstawanie zespołów frazeologicznych. *Sprawozdania z posiedzeń Komisji Językowej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Wydział I Językoznawstwa i Historii Literatury*. Warszawa, 1952. T. IV. S. 113–130.

Стаття надійшла до редакційної колегії 05.10.2021 р.
Рекомендовано до друку д-ром філол. наук, проф. **М. Лесюком**

ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ НА ПОЗНАЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Христина Раврик

II курс ОР магістр, Факультет філології,
науковий керівник – канд. філол. наук,
доц. **Олена Пелехата**

UDC: 81.162.1+811.161.2|340.113:347.734

РЕФЕРАТ

У результаті дослідження було визначено, що юридичне термінознавство розробляє загальнотеоретичні та класифікаційні питання юридичних термінів на позначення банківської діяльності. Сьогодні для мовознавства є характерна інтенсивна наукова робота у сфері національної юридичної лексикографії та пошук оптимальних моделей термінотворення на ґрунті національної основи та з урахуванням норм сучасної української літературної мови.

Ключові слова: термінології, терміносистема, юридична лексикографія, класифікація.

ABSTRACT

Khrystyna Ravryk. *Legal terminology to denote banking activities and the tax system in Polish and Ukrainian.*

As a result of the research it was determined that legal terminology develops general theoretical and classification questions of legal terms to denote banking activity. Today, linguistics is characterized by intensive scientific work in the field of national legal lexicography and the search for optimal models of term formation on the basis of the national basis and taking into account the norms of modern Ukrainian literary language.

Key words: terminology, terminological system, legal lexicography, classification.

Слов'янське мовознавство, зокрема, й польське, загалом не приділяло важливої уваги проблематиці фахових мов окремих терміносистем, в тому числі й терміносистемі банківської діяльності та мові юриспруденції. Нечисленні праці, які належать до цієї сфери, написані юристами, філософами та соціологами, але аж ніяк не лінгвістами.

Загалом поняттєву відповідність одиниць термінів і системи права вивчали Любченко Маріанна, Артикуца Наталія, Войташевич Олгерд, Гайда Ева та Пенькос Єжи. Варто виокремити в працях дослідників важливість поєднання двох підходів, а саме юридичного та філоло-

гічного, що мало неабияке значення у вивченні юридичної терміносистеми. Незважаючи на достатню кількість досліджень, все ж потрібно звернути увагу на кінцеве упорядкування словників будь-якої галузевої терміносистеми, в тому числі, юридичної [див.: 4].

Як зазначає М. Б. Вербенец, українська юридична термінологія проходила активні процеси творення та збагачення, зокрема, термінологія на позначення банківської діяльності, що утворилась за допомогою активного запозичення, а також, внаслідок неосемантизації та неологізації [див.: 2].

Формування та становлення термінології на позначення банківської діяльності в польській та українській мовах цікавить науковців вже віддавна. При дослідженні юридичної термінології особлива увага звертається, як і при дослідженні будь-якої іншої термінології в мовознавстві, на історичні умови її виникнення. Соціально-історичні умови в яких формується юридична терміносистема мають визначальний вплив на її становлення та розвиток.

Юридична терміносистема, як і будь-яка інша, безумовно виникає на базі визначеної національної мови і її «творцями» вважають носіїв цієї мови. Терміни, що вживаються на позначення банківської діяльності, безумовно, є відмінними від загальноновживаних слів. Така відмінність зумовлена потребою виокремлення у структурі цих термінів конкретних семантичних ознак, що використовуються у визначеній науковій та правовій галузі, що потребує необхідної чіткості та структурної узгодженості цього поняття.

Жодна правова діяльність не може існувати без чітко визначеної термінології, яка є першоосною такої діяльності. Зазвичай, юридичні терміни поділяють на:

- 1) загальноюридичні які використовуються в усіх галузях права;
- 2) галузеві, які використовуються тільки в певній галузі юридичної системи;
- 3) міжгалузеві, які є загальноновживаними у декількох галузях юридичної системи.

Термінологія на позначення банківської діяльності є кодифікованою, що зареєстровано нормативно правовими актами. Семантика термінів є визначеним зразком для певної галузі, яка ними послуговується, що потребує незмінного значення терміну [див.: 1, с. 6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія : навч. посіб. 2-е вид., змін. і допов. Київ : Стилос, 2004. 277 с.
2. Вербенец М. Розвиток юридичної термінології періоду становлення НТШ: українсько-польські паралелі. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2003. Вип. 8. С. 90–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2003_8_16 (дата звернення: 02.09.2021).
3. Вербенец М. Б. Типологія системних відношень української та польської юридичних субмов. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2004. Вип. 10. С. 103–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2004_10_15 (дата звернення: 02.09.2021).
4. Pieńkos J. Podstawy juryslingwistyki. Język w prawie – prawo w języku. Warszawa : MUZA, 1999. 231 s.

Стаття надійшла до редакційної колегії 05.10.2021 р.
Рекомендовано до друку канд. філол. наук, доц. **О. Пелехатою**

Наукове видання

СЛАВІСТИЧНІ СТУДІЇ

ЗБІРНИК СТАТЕЙ СТУДЕНТІВ

ВИПУСК II

(українською мовою)

*Друкується за рішенням Вченої ради Факультету філології ПНУ імені Василя Стефаника
(протокол № 3 від 25 жовтня 2021 року)*

В оформленні збірника використано першу західноєвропейську «Загальну карту України» «від Московії до Трансильванії» 1648 року французького військового інженера Гійома Левассера де Боплана, виготовлену як гравюру фламандським картографом Вільгельмом Гондіусом.